

37

172091

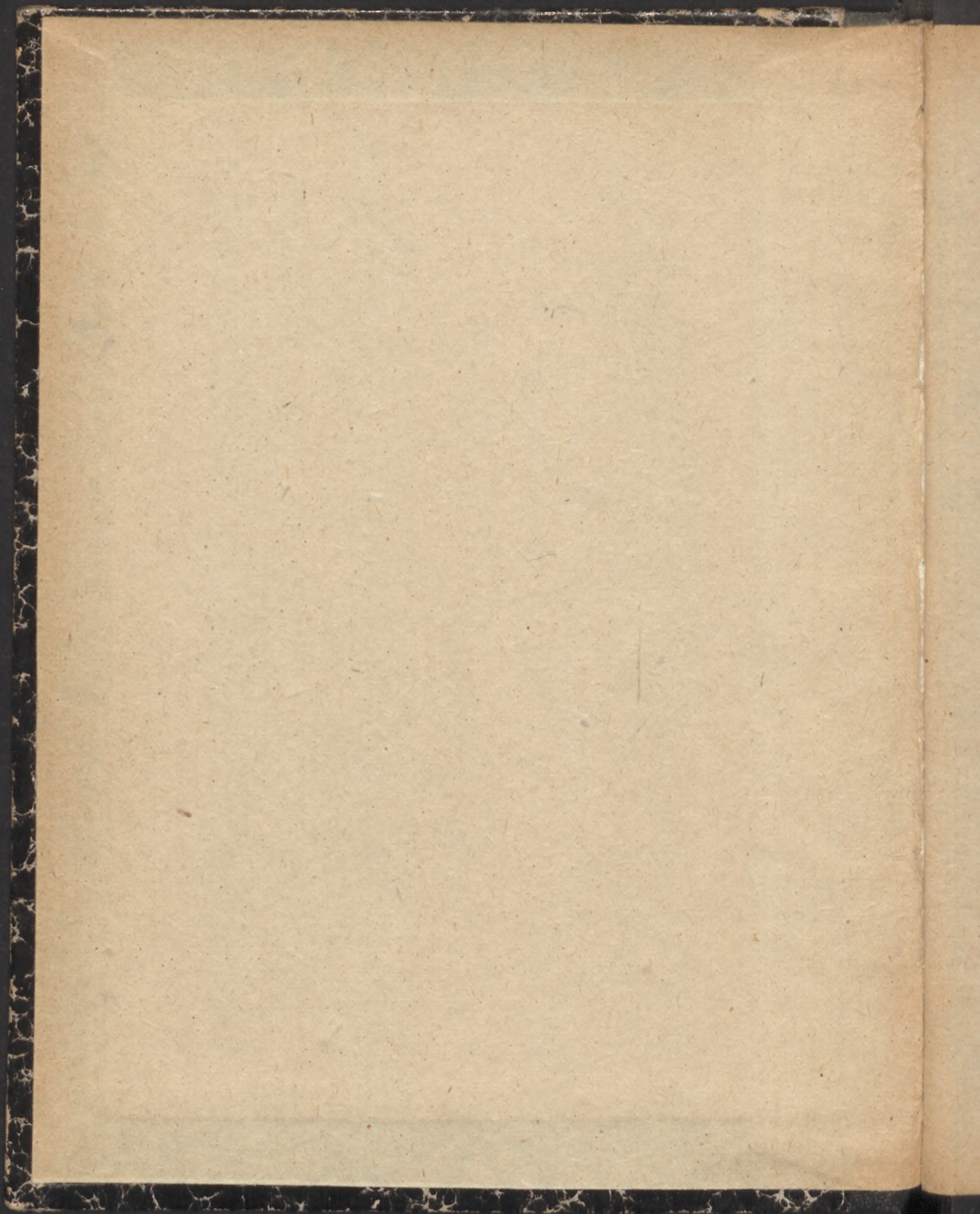
V. MARXIZMUS, LENINIZMUS, KIS KÖNYVTÁRA

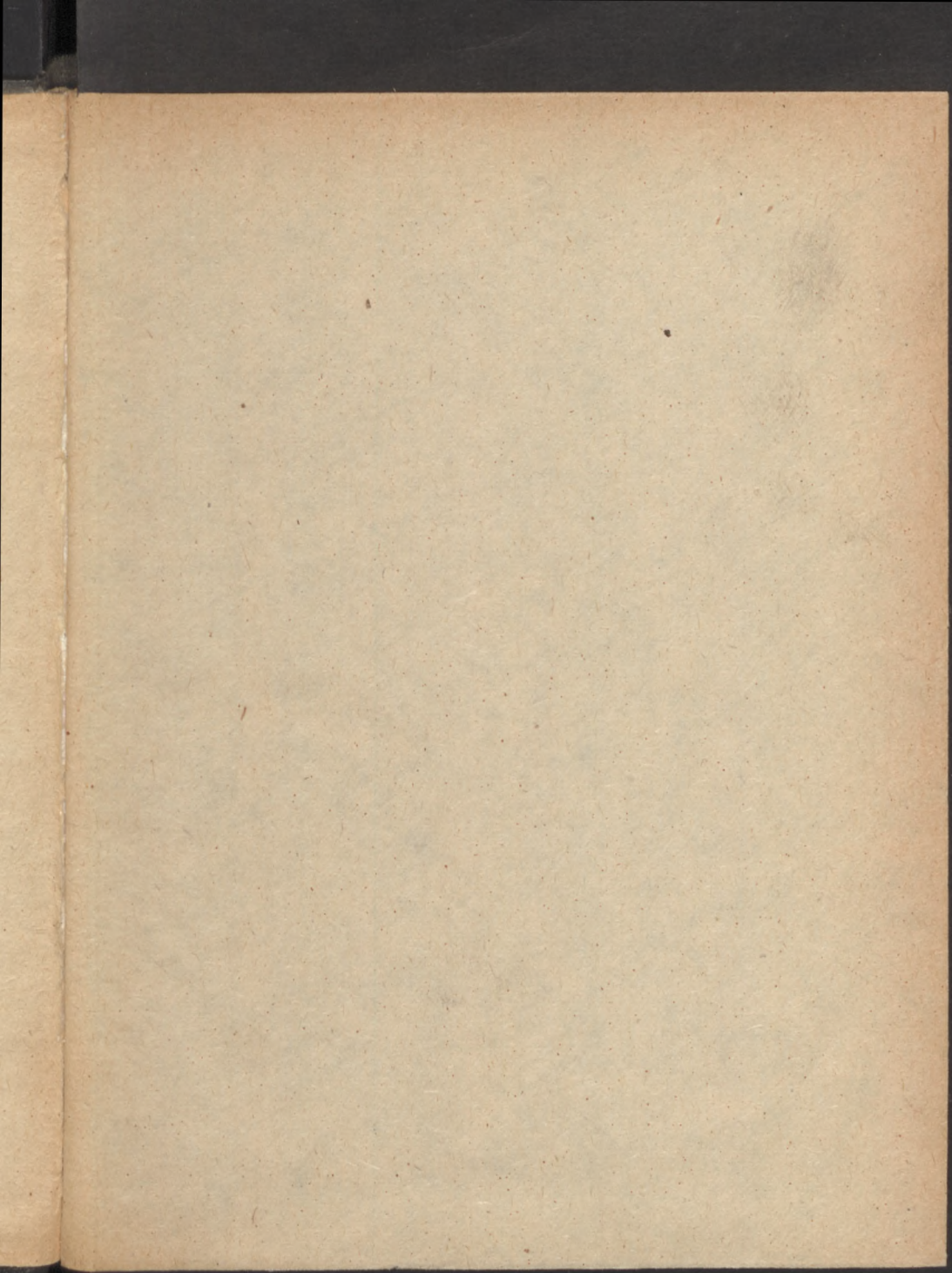
SZTÁLIN

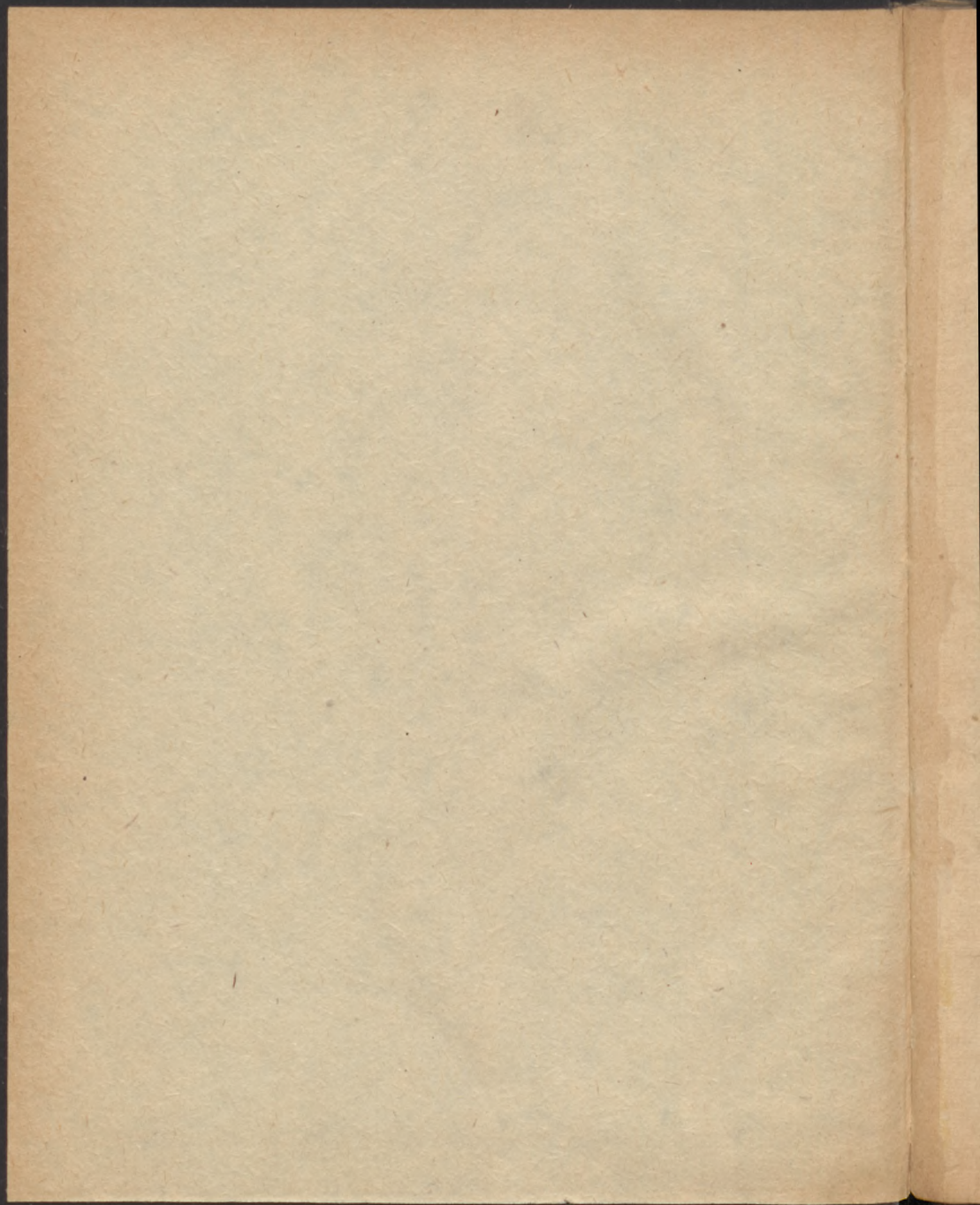
MARXIZMUS
ÉS NEMZETI KÉRDÉS

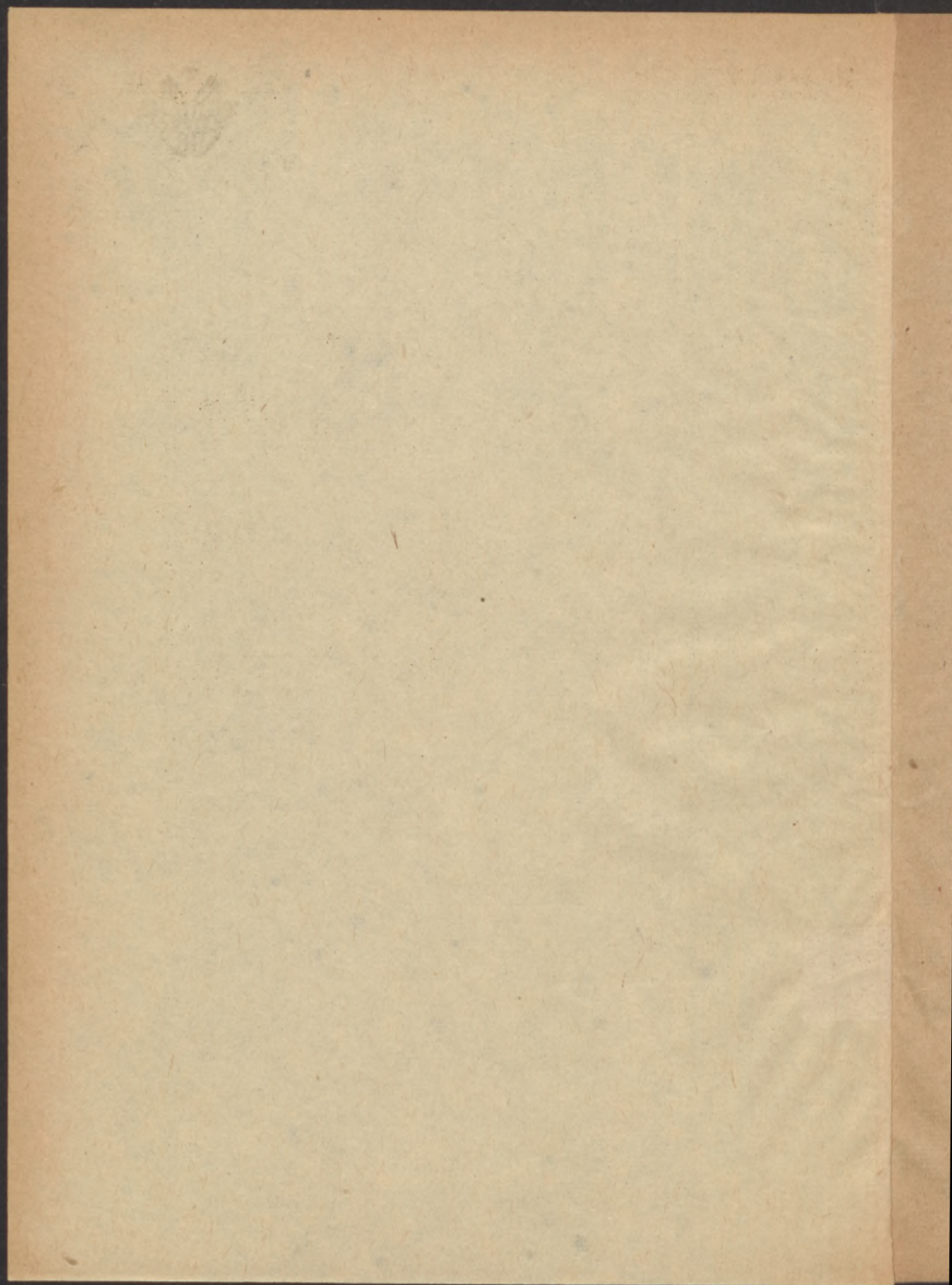
SZIKRA KIADÁS

A MARXIZMUS-LENINIZMUS KIS KÖNYVTÁRA

87. szám

SZTÁLIN 7125

MARXIZMUS
ÉS NEMZETI KÉRDÉS
(1913)

SZIKRA KIADÁS BUDAPEST 1948

Az orosz eredeti címe:

МАРКСИЗМ И НАЦИОНАЛЬНЫЙ ВОПРОС

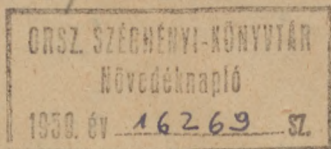
A megírás ideje: 1913 január-február 1

Ez a magyar kiadás a Moszkvában 1945-ben megjelent fordításnak (Idegennyelvű Irodalmi Kiadó), Sztálin Művei 2. kötetében (Moszkva, 1946) megjelent eredeti szöveg alapján átnézett és javított új kiadás

172.091

K 4. plót.

Hirlapok és újságok

Feladás kiadó: dr. Ozóbel Ernő

1950. évi Világosság Könyvtárhoz Rt. Budapesti Feladás nyomdavezető: Eperj István

Az ellenforradalom időszaka Oroszországban nemcsak „mennydörgéssel és villámlással“ járt, hanem azzal is, hogy az emberek csalódtak a mozgalomban és nem hittek a közös erőkbén. Amíg egy „szebb jövőben“ hittek — együtt is harcoltak, függetlenül attól, hogy milyen nemzetiséghez tartoztak: a közös kérdések mindenekelőtt! De amint kétely lopódzott a lelkükbe — kezdtek szétszéledni, ki-kí a maga nemzeti táborába: mindenki csak önmagára számíton! A „nemzeti kérdés“ mindenekelőtt!

Ugyanakkor az ország gazdasági élete komoly és gyökeres változáson ment keresztül. 1905 nem volt hiábavaló: a jobbagyság maradványait a falun még egy csapás érte. Néhány jó termés az éhínség éveí után és az azután következő ipari fellendülés előrehajtotta a kapitalizmust. A falu differenciálódása, a városok növekedése, a kereskedelem és a közlekedés fejlődése nagy lépéssel haladt előre. Különösen a határvidékeken. Viszont mindennek gyorsítása kellett az oroszországi nemzetiségek gazdasági konszolidációjának folyamatát. A nemzetiségeknek mozgásba kellett jónniök...

Ugyanebben az irányban, a nemzetiségek felébresztésének irányában, hatott az akkor kialakult „alkotmányos rendszer“ is. Az újságok és általában az irodalom fejlődése, a sajtó és a kultúrintézmények némi szabadsága, a népszínházak számának növekedése stb. kétségkívül elősegítette a „nemzeti érzelmek“ erősödését. A Duma választási kampányával és politikai csoportjával új lehetőségeket nyújtott a nemzetek felélenkűlése számára, új, széles teret nyitott a nemzetek mozgósítására.

A harcias nacionalizmus felülről elindított hulláma, a sorozatos repressziók a „hatalom birtokosai” részéről, akik bosszút álltak a határvidékeken azok „szabadság-szeretetéért” — kiváltották egy alulról jövő nacionalizmus ellenhullámát, amely időnként durva sovinizmusba esapott át. A cionizmus erősödése a zsidók között, a növekvő sovinizmus Lengyelországban, a pánizlámizmus² a tatárok között, a nacionalizmus erősödése az örmények, grúzok és ukránok között, a nyárspolgár általános hajlama az antiszemitizmusra — mindez közismert tény.

A nacionalizmus hulláma mind magasabbra emelkedett és az a veszedelem fenyegetett, hogy a munkástömegeket is magával ragadja. És mennél inkább hanyatlott a felszabadító mozgalom, annál bujábban virágzott a nacionalizmus.

E nehéz pillanatban nagy küldetés hárult a szociáldemokráciára: vissza kellett verni a nacionalizmust, meg kellett óvni a tömegeket az általános „ragálytól”. Mert ezt a szociáldemokrácia és csakis a szociáldemokrácia tehetette, a nacionalizmussal szembeszegezve az internacionalizmus kipróbált fegyverét, az osztályharc egységét és oszthatatlanságát. És mennél magasabbra esapott a nacionalizmus hulláma, annál harsányabban kellett felhangzania a szociáldemokrácia szavának valamennyi oroszországi nemzetiség proletárjainak testvérisége és egysége érdekében. Ez különös állhatatosságot követelt a határvidékek szociáldemokratáitól, akik közvetlenül kerültek szembe a nacionalista mozgalommal.

De nem minden szociáldemokrata állt a feladat magaslatán és legkevésbé a határvidékek szociáldemokratái. A Bund³, amely azelőtt a közös feladatokat hangsúlyozta, most külön, tisztán nacionalista céljait kezdte előtérbe tolni: a dolog odáig fajult, hogy a Bund „a szombat megünneplését” és a „zsargon elismerését” választási küzdelmének harci pontjává tette.⁴ A Bundot követte a Kaukázus: a kaukázusi szociáldemokraták egy része, amely azelőtt a többi kaukázusi szociáldemokratával

² Lásd Beszámoló a Bund IX. konferenciájáról.

együtt elutasította a „kulturális nemzeti autonómiát“, most azt, mint aktuális követelést állítja fel.* Már nem is szólunk a likvidátorok konferenciájáról, amely diplomatikusan szentesítette a nacionalista ingadozásokat.**

Ebből azonban az következik, hogy az oroszországi szociáldemokrácia nézetei a nemzeti kérdéstről még nem minden szociáldemokrata számára világosak.

Nyilvánvaló, hogy a nemzeti kérdés komoly és minden oldalról való megvitatására van szükség. A következő szociáldemokraták egységes, egyértelmű és fáradhatatlan munkájára van szükség, hogy a nacionalista ködöt, akárhonnan jöjjön is, eloszlassák.

* Lásd Az augusztusi konferencia közlése.

** Ugyanott.

I. A NEMZET

Mi a nemzet?

A nemzet mindenekelőtt közösség, emberek meghatározott közössége.

Ez a közösség nem faji és nem törzsi közösség. A mai olasz nemzet rómaiakból, germánokból, etruszokból, görögökből, arabokból stb. alakult ki. A francia nemzet gallókból, rómaiakból, britekből, germánokból stb. tevődött össze. Ugyanazt kell mondanunk az angolokról, németekről és más nemzetekről, melyek különböző fajokhoz és törzsekhez tartozó emberekből alakultak nemzetté.

A nemzet tehát nem faji és nem törzsi közösség, hanem embereknek történelmileg kialakult közössége.

Másrészről kétségtelen, hogy Cyrus vagy Sándor nagy államait nem nevezhetjük nemzeteknek, bár azok is történelmileg, különböző törzsekből és fajokból alakultak ki. Ezek nem voltak nemzetek, hanem csoportoknak véletlen és lazán összekapcsolt konglomerátumai, melyek egyik vagy másik hódító sikerei vagy vereségei szerint, hol szétestek, hol egyesültek.

A nemzet tehát nem véletlen és nem rövidéletű konglomerátum, hanem emberek tartós közössége.

De nem minden tartós közösség alkot nemzetet. Ausztria és Oroszország szintén tartós közösségek, mégsem nevezi őket senki nemzeteknek. Miben különbözik a nemzeti közösség az állami közösségtől? Többek között abban, hogy a nemzeti közösség elképzelhetetlen közös nyelv nélkül, míg az államhoz a közös nyelv nem okvetlenül szükséges. A cseh nemzet Ausztriában és a lengyel

nemzet Oroszországban lehetetlen volna, ha mindegyiknek nem volna meg a maga közös nyelve, de Oroszország és Ausztria állami integritását nem érinti, hogy ez országokban egész sor különböző nyelvet beszélnek. Itt természetesen nem hivatalos-irodai, hanem olyan nyelvekről van szó, amelyeket a nép beszél.

Tehát a nemzet egyik jellemző vonása a *közös nyelv*.

Ez természetesen nem jelenti azt, hogy különböző nemzetek mindig és mindenütt különböző nyelveken beszélnek, vagy pedig, hogy mindazok, akik egy- és ugyanazt a nyelvet beszélnek, okvetlenül egy nemzetet alkotnak. Mindegyik nemzetnek *közös* a nyelve, de különböző nemzetek nyelve nem feltétlenül különböző! Nincsen olyan nemzet, amely egyidejűleg különböző nyelveken beszélne, de ez még nem jelenti azt, hogy nem lehet két olyan nemzet, amely ugyanazt a nyelvet beszéli! Az angolok és az északamerikaiak *egy* nyelvet beszélnek és mégsem alkotnak *egy* nemzetet. Ugyanezt kell mondanunk a norvégokról és a dánokról, az angolokról és az írekről.

De miért nem alkotnak például az angolok és az északamerikaiak *egy* nemzetet, noha közös a nyelvük?

Mindenekelőtt azért, mert nem együtt, hanem különböző területen élnek. Nemzet csak tartós és rendszeres érintkezés eredményeképpen, az emberek nemzedékről-nemzedékre terjedő együttélésének eredményeképpen alakul ki. Tartós együttélés pedig lehetetlen közös terület nélkül. Az angolok és az amerikaiak azelőtt *egy* területen, Angliában laktak és egy nemzetet alkottak. Aztán az angolok egy része Angliából új területre — Amerikába költözött, és az idők folyamán itt, az új területen, új nemzetet alkotott, az északamerikai nemzetet. A különböző területek különböző nemzetek alakulására vezettek.

Tehát a nemzet egyik jellemző vonása a *közös terület*.

Ez azonban még nem minden. A területi közösség önmagában még nem hoz létre nemzetet. Ehhez ezenkívül még olyan benső gazdasági kapcsolat is kell, amely a nemzet egyes részeit egy egésszé forrasztja össze. Anglia és Észak-Amerika között ilyen kapcsolat nincs és ezért

Anglia és Észak-Amerika két különböző nemzetet alkotnak. De maguk az északamerikaiak sem érdemelnék meg a nemzet nevet, ha Észak-Amerika egyes részeit a köztük lévő munkamegosztás, a közlekedés fejlődése stb. nem kapcsolná össze gazdasági egésszé.

Vegyük például a grúzokat. A grúzok a reform előtti időkben⁶ közös területen laktak, *egy* nyelvet beszéltek, és szigorúan véve, mégsem alkottak egy nemzetet, mert több egymástól különálló fejedelemségre szakadva, nem lehetett közös gazdasági életük, évszázadokon keresztül háborúskodtak egymással, egyik fejedelemség a másikra uszította a perzsákat és a törököket s pusztították egymást. Ha néha valamelyik szerencéskezü uralkodónak sikerült is a fejedelemségeket rövid időre és véletlenül egyesítenie, ez a legjobb esetben csak a területen lévő adminisztratív szférára terjedt ki és az egység gyorsan szét tört a fejedelmek szeszélyei és a parasztok közönye miatt. Grúzia gazdasági felaprózottsága mellett ez nem is lehetett másként... Grúzia, mint nemzet, csak a XIX. század második felében tűnt fel, amikor a jobbágyság megszűnése és az ország gazdasági életének növekedése, a közlekedés fejlődése és a kapitalizmus keletkezése Grúzia egyes területei között munkamegosztást hozott létre, végleg megingatta a fejedelemségek gazdasági elzárkózottságát és egységes egésszé kapcsolta össze azokat.

Ugyanezt kell mondanunk más nemzetekről is, amelyek keresztülmentek a feudalizmus stádiumán és kifejlesztették országukban a kapitalizmust.

Tehát a nemzet egyik jellemző sajátága a *közös gazdasági élet, a gazdasági egybekapcsoltság*.

De még ez sem minden. Az elmondottakon kívül még tekintetbe kell venni a nemzeté egyesült emberek szellemi arculatának sajátosságait is. Egyik nemzet a másiktól nemcsak életviszonyaiban különbözik, hanem szellemi arculatában is, amely a nemzeti kultúra sajátosságaiban jut kifejezésre. Ha az egy nyelvet beszélő Anglia, Észak-Amerika és Írország három különböző nemzetet alkot, akkor ebben nem kis szerepe van annak a sajátos lelki

alkotnak, ami a különböző létfeltételek eredményeképpen nemzedékről-nemzedékre jött létre.

Persze, önmagában véve ez a lelki alkat, vagy — ahogy másképp nevezik — „nemzeti jellem“, a megfigyelő számára nem kézzelfogható valami, de amennyiben a nemzet közös kultúrájának sajátosságában kifejezésre jut — mégis megfogható és nem hagyható figyelmen kívül.

Mondanunk sem kell, hogy a „nemzeti jellem“ nem egyszersmindenkorra adott valami, hanem az életviszonyokkal együtt változik; minthogy azonban minden adott pillanatban létezik, rányomja bélyegét a nemzet arcára.

Tehát a nemzet egyik jellemző vonása a lelki alkat közössége, ami a kultúra közösségében nyilvánul meg.

Ezzel kimerítettük a nemzet valamennyi ismervét.

A nemzet az emberek történelmileg kialakult tartós közössége, mely a nyelvnek, a területnek, a gazdasági életnek és a kultúra közösségében megnyilvánuló lelki alkatnak alapján keletkezett.

Emellett magától értetődik, hogy a nemzet, mint minden történelmi jelenség, alá van vetve a változás törvényének, hogy a nemzetnek megvan a maga története, kezdete és vége.

Hangsúlyoznunk kell, hogy a felsorolt ismérvek közül egymagában egyik sem elegendő a nemzet meghatározásához. Sőt mi több: ha ez ismérvek közül csak egy is hiányzik, a nemzet megszűnik nemzet lenni.

Elképzelhetünk embereket, akiknek közös „nemzeti jellemük“ van és mégsem mondhatjuk róluk, hogy egy nemzetet alkotnak, ha gazdaságilag egymástól elkülönülve élnek, különböző területeken laknak, különböző nyelveken beszélnek és így tovább. Ilyenek például az orosz, galíciai, amerikai, grúziai és hegyvidéki zsidók, akik véleményünk szerint, nem alkotnak egységes nemzetet.

El lehet képzelni olyan embereket, akik közös területen közös gazdasági életet élnek, de a nyelv s a „nemzeti jellem“ közössége híján mégsem alkotnak egy nemzetet.

Ilyenek például a balti tartományokban élő németek és lettek.

Végül a norvégek és dánok egy nyelvet beszélnek, de a többi ismerv hiánya következtében mégsem alkotnak egységes nemzetet.

Csakis az összes ismérvek együttes jelenléte esetén beszélhetünk nemzetről.

Úgy tűnhetnék fel, hogy a „nemzeti jellem” a nemzetnek nem egyik, hanem *egyetlen* lényeges ismérve, valamennyi többi ismerv pedig tulajdonképpen csak a nemzet fejlődésének *előfeltétele*, nem pedig a nemzet ismérve. Ilyen álláspontot foglalnak el például a nemzeti kérdésnek Ausztriában közismert szociáldemokrata teoretikusai: R. Springer* és különösen O. Bauer.†

Vegyük szemügyre az ő nemzet-elméletüket.

Springer szerint „a nemzet azonosan gondolkodó és egyazon nyelven beszélő emberek szövetsége, modern, *röghöz többé nem kötött* emberek kultúrközössége” (a mi kiemelésünk).^o

Tehát azonosan gondolkodó és egyazon nyelven beszélő emberek „szövetsége”, bárhogyan el vannak is választva egymástól, bárhol élnek is.

Bauer még messzebb megy.

„Mi a nemzet?” — kérdezi. — „Vajjon a nyelv közössége egyesíti az embereket nemzetté? Hisz az angolok és az írek... ugyanazt a nyelvet beszélik és mégsem alkotnak *egy* népet; a zsidóknak nincs közös nyelvük és mégis nemzetet alkotnak.”^{oo}

Hát akkor mi a nemzet?

„A nemzet viszonylagos jellemközösség.”^{ooo}

De hát mi a jellem, ebben az esetben a nemzeti jellem?

A nemzeti jellem „azoknak az ismérveknek az összessége, amelyek az egyik nemzetiséghez tartozókat megkülönböztetik a mások nemzetiséghez tartozóktól, azoknak a testi és szellemi

* Lásd R. Springer, Der Kampf der österreichischen Nationen um den Staat. I. rész. Das nationale Problem stb. Leipzig 1902. 35. old.

† Lásd O. Bauer, Die Nationalitätenfrage und die Sozialdemokratie. Wien 1924. 2. old.

^{ooo} Ugyanott, 6. old.

ismérveknék a komplexuma, amelyek az egyik nemzetet a másiktól elválasztják.”²

Bauer természetesen tudja, hogy a nemzeti jellem nem az égből pottyán és ezért hozzáfűzi:

„Az emberek jellemét... soha semmi más nem szabja meg, mint a sorsuk...” „A nemzet nem egyéb mint sorsközösség”, melyet viszont azok a viszonyok határoznak meg, „amelyek között az emberek az életfenntartásukhoz szükséges eszközöket termelik és munkájuk eredményét elosztják.”³

Ilyenformán eljutottunk Bauer kifejezése szerint, a nemzet „legteljesebb” meghatározásához.

„A nemzet a sorsközösség alapján jellemközösségben összekapcsolott emberek összessége.”⁴

Tehát nemzeti jellemközösség a sorsközösség alapján, kiszakítva a közös területtel, nyelvvel és gazdasági élettel feltétlenül fennálló összefüggésből.

De ebben az esetben mi marad meg a nemzetből? Milyen nemzeti közösségről lehet szó olyan embereknél, akik gazdaságilag el vannak egymástól szakítva, különböző területeken élnek és nemzedékről nemzedékre különböző nyelveken beszélnek?

Bauer a zsidókról, mint nemzetről beszél, „bár nincsen közös nyelvük”,⁵ de milyen „sorsközösségről” és nemzeti kapcsolatról lehet szó például a grúziai, dagesztáni, orosz és amerikai zsidók között, akik teljesen elszakadtak egymástól, különböző területeken élnek és különböző nyelveken beszélnek?

Az említett zsidók a grúzokkal, dagesztánokkal, oroszokkal és amerikaiakkal kétségkívül közös gazdasági és politikai életet élnek, közös kultúrléggörben élnek velük: ez feltétlenül rányomja bélyegét nemzeti jellemükre; ha a zsidókban maradt is valami közös, akkor ez a vallás, a közös származás és a nemzeti jelleg némely maradványa. Mindez kétségtelen. De hogyan lehet komolyan állítani.

² Ugyanott, 2. old.

³ Ugyanott, 24. old.

⁴ Ugyanott, 135. old.

⁵ Ugyanott, 2. old.

hogy megcsontosodott vallási szertartások és elhalványuló pszichológiai maradványok erősebben hatnak az említett zsidók „sorsára“, mint eleven társadalmi, gazdasági és kulturális környezetük? Pedig csak ha ebből indulunk ki, csak akkor beszélhetünk általában a zsidókról, mint egységes nemzetről.

Miben különbözik akkor Bauer nemzete a spirituálisták misztikus és önmagában kielégülő „nemzeti szellemétől“?

Bauer áthághatatlan határt von a nemzet „megkülönböztető vonása“ (nemzeti jellem) és a nemzetek életének „viszonyai“ közt; e kettőt elszakítja egymástól. De mi más a nemzeti jellem, ha nem az életviszonyok visszatükröződése, a környezetből nyert benyomások lecsapódása? Hogyan lehet kizárólag a nemzeti jellemre szorítkozni és a nemzeti jellemet elkülöníteni, elszakítani attól a talajtól, amely létrehozta?

Továbbá, miben különbözött tulajdonképpen az angol nemzet az északamerikaitól a XVIII. század végén és a XIX. század elején, amikor Észak-Amerikát még „Új-Angliá“-nak nevezték? Természetesen nem a nemzeti jellemben; hiszen az északamerikaiak Angliából jöttek, az angol nyelven kívül magukkal hozták Amerikába az angol nemzeti jellemet is és világos, hogy azt olyan gyorsan nem veszíthették el, bár az új viszonyok hatása alatt bizonyosan kialakulóban volt a saját külön jellemük. És mégis, bár a jellemük többé-kevésbé közös volt, már akkor az angol nemzettől külön nemzetet alkottak! Nyilvánvaló, hogy „Új-Anglia“, mint nemzet, Angliától, mint nemzettől, akkor nem külön nemzeti jellemében, vagy nem annyira nemzeti jellemében különbözött, mint inkább abban, hogy környezete, életviszonyai Anglia környezetétől és életviszonyaitól különböztek.

Igy tehát világos, hogy a valóságban nincs a nemzetnek semmiféle *egyetlen* megkülönböztető ismérve. Csupán az ismérvek összessége létezik s közülük a nemzetek összehasonlításánál majd az egyik (a nemzeti jellem), majd a másik (a nyelv), majd a harmadik (terület,

gazdasági viszonyok) domborodik ki jobban. A nemzet az összes együttvett ismérvek kombinációja.

Bauer álláspontja, mely a nemzetet a nemzeti jellemmel azonosítja, elszakítja a nemzetet annak talajától és valami láthatatlan, önmagában kielégülő erővé változtatja. Nem élő és cselekvő nemzet ez, hanem valami misztikus, megfoghatatlan és túlvilági. Mert, ismétlem, mi csoda zsidó nemzet az, amely grúz, dagesztán, orosz, amerikai és egyéb zsidókból áll, amelynek tagjai nem értik meg egymást (különböző nyelveken beszélnek), a földteke különböző részein élnek, sohasem fogják látni egymást, sohasem fognak együttesen fellépni, sem békében sem háborúban?!

Nem, a szociáldemokrácia nem az ilyen papiros „nemzetek” számára írja nemzeti programját. A szociáldemokrácia csakis valóságos nemzetekkel számolhat, amelyek cselekszenek és mozognak s ezért arra kényszerítene bennünket, hogy számoljunk velük.

Bauer nyilván összezavarja a *nemzetet*, mely történelmi kategória, a *törzssel*, mely etnográfiai kategória.

Egyébként úgylátszik, maga Bauer is érzi álláspontja gyengeségét. Könyve elején a zsidókról határozottan mint nemzetről beszél,* a könyv végén viszont helyesbíti magát és azt állítja, hogy „a kapitalista társadalom egyáltalán lehetetlenné teszi (a zsidóknak), hogy mint nemzet fennmaradjanak*** és más nemzetekbe olvasztja be őket. Amint kiderül, ennek az az oka, hogy a „zsidóknak nincs zárt települési területük“,*** míg a cseheknek például, akiknek Bauer szerint, mint nemzettel, fenn kell maradniuk, van ilyen területük. Egyszerűen az ok az, hogy nincs területük.

Ezzel az érveléssel Bauer azt akarta bebizonyítani, hogy a nemzeti autonómia nem lehet a zsidó munkások követelése,**** ezzel azonban akaratlanul is felborította

* Ugyanott, 2. old.

** Ugyanott, 373. old.

*** Ugyanott, 379. old.

**** Ugyanott, 2. old.

saját elméletét, amely tagadja, hogy a közös terület a nemzet egyik ismérve.

De Bauer még tovább megy. Könyve elején határozottan kijelenti, hogy „a zsidóknak nincs közös nyelvük és mégis egy nemzetet alkotnak”.* De alig ért a százhuszonhatodik oldalig s máris megváltoztatta álláspontját, ugyanolyan határozottan kijelenti: „Kétségtelen, hogy egy nemzet sem lehetséges közös nyelv nélkül”** (a mi kiemelésünk).

Ezzel Bauer azt akarta bizonyítani, hogy „a nyelv az emberek érintkezésének legfontosabb eszköze”,*** de ugyanakkor akaratlanul olyat is bebizonyított, amit nem volt szándékában bizonyítani, és pedig saját nemzetelméletének tarthatatlanságát, amely tagadja a közös nyelv jelentőségét.

Így hazudtolja meg önmagát az idealista fonállal összefércelt elmélet.

* Ugyanott, 2. old.

** Ugyanott, 126. old.

*** Ugyanott.

II. A NEMZETI MOZGALOM

A nemzet nem egyszerűen történelmi kategória, hanem egy meghatározott korszaknak, a felfelé haladó kapitalizmus korszakának történelmi kategóriája. A hűbériség pusztulásának és a kapitalizmus fejlődésének folyamata egyúttal az a folyamat is, melyben az emberek nemzetté egyesülnek. Így történt például Nyugat-Európában. Az angolok, franciák, germánok, olaszok és mások a hűbéri szétforgácsolódás felett győzedelmeskedő kapitalizmus diadalmas előretörése folyamán egyesültek nemzetté.

De ott a nemzetek kialakulása egyszermind azt is jelentette, hogy a nemzetek önálló nemzeti államokká lettek. Az angol, francia és egyéb nemzet ugyanakkor angol stb. állam is. Írország, amely kimaradt ebből a folyamatból, nem változtat az általános képen.

Némileg másképpen megy végbe a dolog Kelet-Európában. Ugyanakkor, amikor Nyugaton a nemzetek államokká fejlődtek, Keleten nemzetiségközi államok alakultak, államok, melyek több nemzetiségből állanak. Ilyenek Ausztria-Magyarország és Oroszország. Ausztriában a németek voltak politikailag a legfejlettebbek s ők vállalták az ausztriai nemzetiségek állammá való egyesítését. Magyarországon az állami szervezetségre a magyarországi nemzetiségek magva, a magyarok bizonyultak legalkalmasabbaknak, ők egyesítették Magyarországot. Oroszországban a nemzetiségek egyesítőinek szerepét a nagyoroszok vállalták, akiknek élén egy történelmileg kialakult, erős és szervezett nemesi katonai bürokrácia állt.

Így történt Keleten.

Az államalakulásnak ez a sajátos módja csak ott volt lehetséges, ahol a hűbériséget még nem szüntették meg, a kapitalizmus még gyengén volt kifejlődve, amikor a háttérbe szorított nemzetiségeknek még nem sikerült gazdaságilag egész nemzetekké konszolidálódnok.

De a kapitalizmus a keleti államokban is fejlődésnek indult. Fejlődik a kereskedelem és a közlekedés. Nagy városok keletkeznek. A nemzetek gazdaságilag konszolidálódnak. A kapitalizmus betör a háttérbe szorított nemzetiségek nyugodt életébe, felrázza és mozgásba hozza őket. A sajtó és a színház fejlődése, az ausztriai Reichsrat és az oroszországi Duma működése elősegíti a „nemzeti érzés” erősödését. A „nemzeti eszme” áthatja a kialakult intelligenciát, mely ugyanebben az irányban hat tovább...

De az önálló életre ébredt, háttérbe szorított nemzetek most már nem tömörülnek független nemzeti államokká: útjukon már régen az állam élére került uralkodó nemzetek vezető rétegeinek legerélyesebb ellenállására találhatnak. Elkéstek!

Így formálódnak nemzetté a csehek, a lengyelek stb. Ausztriában; a horvátok és más nemzetek Magyarországon; a lettek, litvánok, ukránok, grúzok, örmények és mások Oroszországban. Ami Nyugat-Európában kivétel volt (Írország), Keleten szabály lett.

Nyugaton Írország nemzeti mozgalommal válaszolt kivételes helyzetére. Ugyanígy kellett válaszolniuk a felébredt nemzeteknek Keleten is.

Így alakultak azok a körülmények, melyek harcra ösztönözték Kelet-Európa fiatal nemzeteit.

A harc tulajdonképpen nem a maguk egészében vett nemzetek közt, hanem a parancsoló és a háttérbe szorított nemzetek uralkodó osztályai között kezdődött és lobbant lángra. Rendszerint vagy az elnyomott nemzet városi kispolgársága vezeti a harcot a parancsoló nemzet nagybúrzsóáziája ellen (csehek és németek), vagy az elnyomott nemzet falusi búrzsóáziája az uralkodó nemzet földesurai ellen (ukránok Lengyelországban), vagy pedig az elnyo-

mott nemzetek egész „nemzeti“ burzsoáziája az uralkodó nemzet kormányzó nemessége ellen (Lengyelország, Litvánia, Ukrajna Oroszországban).

A főszereplő — a burzsoázia.

A fiatal burzsoázia számára az alapvető kérdés — a piac. Az a célja, hogy elhelyezze áruit és győztesen kerüljön ki a más nemzetiségű burzsoáziával való versenyből. Innen ered az a kívánsága, hogy a maga számára biztosítsa „saját“ „hazai“ piacát. A piac az első iskola, ahol a burzsoázia nacionalizmust tanul.

De a dolog rendszerint nem szorítkozik a piacra. A harcba beavatkozik az uralkodó nemzet félfeudális-félburzsoá bürokráciája „csípd el és ne ereszd“ módszereivel. Az uralkodó nemzet burzsoáziájának — mindegy: kis- vagy nagyburzsoázia-e — lehetősége nyílik arra, hogy „gyorsabban“ és „határozottabban“ végezzen konkurensével. Az „erők“ egyesülnek és az „idegen származású“ burzsoázia ellen a megszorító rendszabályok egész sorozata lép életbe, amelyek megtorló intézkedésekbe mennek át. A harcot a gazdasági szférából a politikai szférába viszik át. A költözködési szabadság megszorítása, a nyelvhasználat korlátozása, a választójog megszorítása, az iskolák számának csökkentése, vallási korlátozások stb. zúdulnak a „konkurens“ fejére. Az ilyen rendszabályok persze nemesak az uralkodó nemzet burzsoá osztályainak érdekeit tartják szem előtt, hanem a kormányzó bürokrácia specifikus, úgyszólván kasztszerű céljait is. De az eredmény szempontjából ez teljesen mellékes: ilyenkor a burzsoá osztályok és a bürokrácia karöltve haladnak — Ausztria-Magyarországon éppúgy, mint Oroszországban.

Az elnyomott nemzet minden oldalról szorongatott burzsoáziája természetesen mozgásba jön. A „vérrokon alsó rétegekhez“ apellál, a „hazáról“ kezd kiáltozni és saját ügyét az egész nép ügyének tünteti fel. „Honfittarsaiból“ hadsereget toboroz magának a... „haza“ érdekében. És a burzsoázia nem mindig talál süket fülekre az „alsó rétegeknél“, ezek zászlaja köré sereglenek: a felül-

A jövő megtorló intézkedések ezeket a rétegeket is érintik és elégedetlenséget váltanak ki náluk.

Igy kezdődik a nemzeti mozgalom.

A nemzeti mozgalom erejét az határozza meg, mennyire vesznek részt benne a nemzet széles rétegei, a proletariátus és a parasztság.

Hogy a proletariátus a burzsoá nacionalizmus zászlaja alá áll-e vagy sem, az az osztályellentéték fejlődési fokától, a proletariátus öntudatától és szervezettségétől függ. Az öntudatos proletariátusnak megvan a saját kipróbált zászlaja és nincs miért a burzsoázia zászlaja alá állnia.

Ami a parasztokat illeti, részvételük a nemzeti mozgalomban mindenekelőtt attól függ, hogy milyen jellegűek a megtorló intézkedések. Ha ezek az intézkedések a „föld” érdekeit érintik, mint ahogy ez Írországbán volt, akkor a széles paraszti tömegek azonnal a nemzeti mozgalom zászlaja alá sorakoznak.

Másrészt, ha például Grúziában nincs komolyabb oroszellenes nacionalizmus, ennek oka mindenekelőtt az, hogy ott nincs orosz földesúr vagy orosz nagyburzsoázia, amely táplálná a tömegekben az ilyen nacionalizmust. Grúziában örményellenes nacionalizmus van és pedig azért, mert ott még örmény nagyburzsoázia van, amely a kis, még meg nem erősödött grúz burzsoáziát üti és belehajtja az örményellenes nacionalizmusba.

E tényezőktől függ, hogy a nemzeti mozgalom tömegjellegűvé válik-e, egyre jobban növekedve (mint Írországbán, Galíciában), vagy pedig kis összeütközések láncolatává lesz-e, botrányokká és oégtáblákért folyó „harcokká” fajulva (mint Csehország egyes városkaiban).

A nemzeti mozgalom tartalma természetesen nem lehet mindenütt ugyanaz: egészében azok a különböző követelések határozzák meg, amelyeket a mozgalom felállít. A mozgalomnak Írországbán agrár, Csehországban „nyelvi” jellege van, itt polgári egyenjogúságot és választásszabadságot, ott „saját” hivatalnokokat vagy saját tartománygyűlést követelnek. A különböző követeléseken

gyakran különböző, a nemzetet általában jellemző vonások csillannak keresztül (nyelv, terület stb.). Figyelemre-méltó, hogy sehol sem akadunk a Bauer-féle mindent átfogó „nemzeti jellem” követelésére. Ez érthető is: a „nemzeti jellem” önmagában véve megfoghatatlan és ahogy J. Strasser helyesen jegyezte meg: „mit kezdjünk vele a politikában?”

Általában ilyenek a nemzeti mozgalom formái és jellege.

Az elmondottakból világos, hogy a *felfelémenő* kapitalizmus viszonyai közepette a nemzeti harc a burzsoá osztályok egymás közötti harca. Néha a burzsoáziának sikerül a nemzeti mozgalomba bevonni a proletariátust és akkor a nemzeti harc *külsőleg* „általános népi” jelleget ölt, de csupán *külsőleg*. *Lényegében* ez a harc mindig polgári marad s főleg a burzsoázia számára előnyös és kívánatos.

De ebből egyáltalán nem következik, hogy a proletariátusnak nem kell harcolnia a nemzetiségi elnyomás politikája ellen.

A költözködési szabadság megszorítása, a választójogtól való megfosztás, a nyelvhasználat korlátozása, az iskolák számának csökkentése és egyéb megtorló intézkedések nem kisebb, sőt talán nagyobb mértékben érintik a proletariátust, mint a burzsoáziát. Ez a helyzet az alárendelt nemzeteknél csak hátráltathatja a proletariátus szellemi erőinek szabad fejlődését. Nem beszélhetünk komolyan a tatár vagy a zsidó munkás szellemi képességeinek teljes fejlődéséről, ha gyűléseken és előadásokon tilos anyanyelvét használnia, ha iskoláit becsukják.

De a nacionalista megtorló intézkedések politikája más szempontból is veszedelmes a proletariátus ügyére. Ez a politika elvonja a széles rétegek figyelmét a szociális kérdésekről, az osztályharc kérdéseiről és a nemzeti kérdések irányába tereli — a proletariátus és a burzsoázia

* Lásd J. Strasser. Der Arbeiter und die Nation. Reichenberg 1912. 33. old.

számára „közös“ kérdések irányába. Ez pedig kedvező talajt teremt az „érdekek összhangjának“ hazug hirdetésére, a proletariátus osztályérdekeinek elködösítésére, a munkások szellemi rabságba ejtésére. Ez komoly akadályt gördít az elé, hogy valamennyi nemzetiség munkásai egyesüljenek. Ha a lengyel munkások jelentékeny része mindeddig a burzsoá nacionalisták szellemi szolgátságában marad, ha a lengyel munkások jelentékeny része mindmáig távolmarad a nemzetközi munkásmozgalomtól, akkor ez elsősorban azért van, mert a „hatalom birtokosainak“ évszázados lengyelelles politikája megteremti ennek a szolgátságnak a talaját, megnehezíti a munkások felszabadítását ez alól a szolgátság alól.

De a megtorló intézkedések politikája itt nem áll meg. Az elnyomás „rendszeréről“ nem ritkán áttér a nemzetek egymásra uszításának „rendszerére“, a mészárlások és pogromok „rendszerére“. Ez utóbbi persze nem mindenütt és nem mindig lehetséges, de ott, ahol lehetséges — ahol nincsenek meg a legelemibb szabadságjogok sem —, nem ritkán rettenetes méreteket ölt és azzal fenyeget, hogy vérbe és könnybe fojtja a munkások egyesülésének ügyét. A Kaukázus és Dél-Oroszország nem kevés példát nyújt erre. „Oszd meg és uralkodjál!“ — ez az uszító politika célja. S ha ez a politika sikerül, óriási bajt okoz a proletariátusnak, ez a legkomolyabb akadálya annak, hogy az állam összes nemzetiségeinek munkásai egyesüljenek.

A munkásoknak azonban érdekük, hogy összes társaikkal egységes nemzetközi hadsereggé forrjanak össze, hogy gyorsan és végleg felszabaduljanak a szellemi szolgátság alól, melyben a burzsoázia tartja őket, hogy bármilyen nemzethez tartozó munkástelevéik teljesen és szabadon fejlesszék szellemi erőiket.

A munkások ezért küzdenek és fognak küzdeni a nemzeti elnyomás politikájának minden formája ellen, a legkifinomultabbtól a legdurvábbig, éppígy küzdenek az uszítás politikája ellen is, bármilyen formában jelentkezék.

Ezért hirdeti az egész világ szociáldemokráciája a nemzetek önrendelkezési jogát.

Az önrendelkezési jogot, vagyis azt, hogy csupán a nemzetnek magának van joga saját sorsát meghatározni, senkinek sincs joga a nemzet életébe erőszakosan beavatkozni, iskoláit és egyéb intézményeit szétrombolni, erkölcsét és szokásait megtörni, nyelvét korlátozni, jogait megnyirbálni.

Ez, persze, nem azt jelenti, hogy a szociáldemokrácia támogatni fogja a nemzet mindenféle és fajta szokását és intézményét. A nemzet elleni erőszak megszüntetéséért küzdve, csak a nemzet jogát fogja védeni, hogy maga döntsön a sorsáról, de ugyanakkor agitálni fog a nemzet káros szokásai és intézményei ellen, hogy lehetőséget adjon az illető nemzet dolgozó rétegeinek, hogy megszabaduljanak azoktól.

Az önrendelkezési jog azt jelenti, hogy a nemzet saját belátása szerint rendezkedhetik be. Joga van ahhoz, hogy életét az autonómia elve alapján rendezze be. Joga van ahhoz, hogy föderatív viszonyba lépjen más nemzetekkel. Joga van ahhoz, hogy teljesen elkülönüljön. A nemzet szuverén és minden nemzet egyenjogú.

Ez persze nem azt jelenti, hogy a szociáldemokrácia a nemzet bárminő követeléséért harcolni fog. A nemzetnek joga van arra is, hogy a régi rendhez térjen vissza, de ez nem jelenti azt, hogy a szociáldemokrácia az illető nemzet egyik-másik intézményének ilyen határozatát aláírja. A proletariátus érdekeit védő szociáldemokrácia kötelezettségei és a különböző osztályokból álló nemzet jogai — két különböző dolog.

A szociáldemokrácia, amikor a nemzetek önrendelkezési jogáért harcol, azt a célt tűzi maga elé, hogy véget vessen a nemzeti elnyomás politikájának, lehetetlenné tegye ezt a politikát és ezáltal gyökerében aláássa, letompítsa, a minimumra csökkentse a nemzetek harcát.

Az öntudatos proletariátus politikája ezzel lényegében különbözik a burzsoázia politikájától, mely a nemzeti

harcot mélyíteni és felszítani, a nemzeti mozgalmat folytatni és kiélezni igyekeznek.

Éppen ezért *nem állhat* az öntudatos proletariátus a burzsoázia „nemzeti“ zászlaja alá.

Éppen ezért az úgynevezett „evolúciós nemzeti“ politika, melyet Bauer ajánl, nem válhat a proletariátus politikájává. Bauer kísérlete, hogy „evolúciós nemzeti“ politikáját azonosítsa a „modern munkáosztály“ politikájával,* — kísérlet arra, hogy a munkások osztályharcát a nemzetek harcához idomítsa.

A nemzeti mozgalom lényegében burzsoá mozgalom, ezért természetes, hogy sorsa a burzsoázia sorsához van kötve. A nemzeti mozgalom végleg csak a burzsoázia bukásával szűnhetik meg. Csak a szocializmus birodalmában állhat helyre a teljes béke. De a nemzeti harcot a minimumra csökkenteni, gyökerében aláásni, a proletariátus számára a lehető legártalmatlanabbá tenni — ez a kapitalizmus keretein belül is lehetséges. Ezt tanúsítja legalább is Svájc és Amerika példája. E célból demokratizálni kell az országot és a nemzeteknek meg kell adni a szabad fejlődés lehetőségét.

* Lásd O. Bauer, id. mű, 161. old.

III. A KÉRDÉS FELTEVESE

A nemzetnek joga van ahhoz, hogy szabadon döntsön saját sorsáról. Joga van berendezkedni, ahogy akar, persze anélkül, hogy más nemzetek jogát sértené. Ez kétségtelen.

De *hogyan* rendezkedjék be a nemzet, *milyen formákat* öltson jövőendő alkotmánya, ha a nemzet többségének és elsősorban a proletariátusnak érdekeire vagyunk tekintettel?

A nemzetnek joga van arra, hogy autonóm módon rendezkedjék be. Még az elszakadásra is megvan a joga. De ez még nem jelenti azt, hogy ezt minden körülmények között meg is kell tennie, hogy a nemzet számára, vagyis a nemzet többsége számára, vagyis a dolgozó rétegek számára, az autonómia, illetve a különválás mindenütt és mindig előnyös lesz. A délkaukázusi tatárok, mint nemzet, összegyűlhetnek, mondjuk parlamentjükben és a bégek és mullák befolyása alatt visszaállíthatják a régi rendet, elhatározhatják, hogy elszakadnak az államtól. Az önrendelkezésről szóló pont értelmében ehhez teljes joguk van. De vajjon ezt kívánják-e a tatár nemzet dolgozó rétegeinek az érdekei? Nézheti-e közömbösen a szociáldemokrácia, hogy a nemzeti kérdés megoldásánál a bégek és mullák hogyan vezetik a tömegeket? Nem kell-e a szociáldemokraciának beavatkoznia a dologba és határozott irányban befolyást gyakorolni a nemzet akaratára? Nem kell-e a kérdés megoldásának olyan konkrét tervével fellépnie, amely a legelőnyösebb a tatár tömegek számára?

De melyik megoldás felel meg legjobban a dolgozó

tömegek érdekeinek? Az autonómia, a föderáció, vagy a különválás?

Mindezek olyan kérdések, amelyeknek eldöntése az illető nemzetet környező konkrét történeti viszonyoktól függ.

Sőt, mi több: mint minden, a viszonyok is változnak és megtörténhetik, hogy a megoldás, amely az adott pillanatban helyes, a másik pillanatban teljesen elfogadhatatlannak bizonyul.

A XIX. század közepén Marx Orosz-Lengyelország elszakadásának volt a híve és igaza volt, mert akkor arról volt szó, hogy egy magasabb kultúra megszabaduljon egy alacsonyabb kultúrától, mely az előbbit rombolta. És akkor nem akadémikus, nemesak elméleti kérdés volt ez, hanem a gyakorlatban, magában az életben várt megoldásra.

A XIX. század végén a lengyel marxisták már Lengyelország elszakadása ellen foglalnak állást és szintén igazuk van, mert az utolsó 50 év folyamán Oroszország és Lengyelország gazdasági és kulturális közeledése tekintében mélyreható változások történtek. Ezenkívül az elszakadás kérdése időközben gyakorlati kérdésből akadémikus viták tárgyává lett, melyek talán csak a külföldön élő intellektueleket izgatják.

Ez, persze, nem zárja ki olyan belső és külső konjunktúra lehetőségét, amely Lengyelország elszakadásának kérdését megint napirendre tűzi.

Ebből következik, hogy a nemzeti kérdés megoldása csak a fejlődésükben vett történelmi viszonyokkal való összefüggésben lehetséges.

Az illető nemzetet környező gazdasági, politikai és kulturális viszonyok — ez az egyetlen kulcsa ama kérdés megoldásának, *hogyan* kell valamely nemzetnek berendezkednie, *milyen formákat* kell jövőendő alkotmányának öltenie. Lehetséges emellett, hogy minden nemzet számára a kérdés külön megoldása szükséges. Ha valahol, akkor éppen itt, a nemzeti kérdésben van szükség a kérdés dialektikus feltevésére.

Ezért határozottan fel kell lépniünk a nemzeti kérdés

egy igen elterjedt, de nagyon általánosító „megoldási” módja ellen, amely a Bundtól ered. Arról a felületes módszerrel van szó, amely az osztrák és délszláv szociáldemokráciára* hivatkozik, amely állítólag már megoldotta a nemzeti kérdést és amelytől az orosz szociáldemokráciának egyszerűen csak át kell vennie a megoldást. E módszer feltételezi, hogy mindaz, ami például Ausztriára vonatkozóan helyes, helyes Oroszországra vonatkozóan is. Nem veszik észre azt, ami az adott esetben a legfontosabb és döntő: Oroszországnak és Oroszországon belül minden egyes nemzet életének konkrét történelmi viszonyait.

Hallgassuk meg például, mit mond az ismert bundista V. Kosszovszkij:

„Amikor a Bund IV. kongresszusán a kérdés elvi oldalát vitatták meg (a nemzeti kérdéstről van szó. — *J. Szt.*), általánosan helyeselték a kongresszus egyik tagjának ama javaslatát, hogy a kérdést a délszláv szociáldemokrata párt határozatának szellemében oldják meg.”^o

Az eredmény az volt, hogy a „kongresszus egyhangúan elfogadta”... a nemzeti autonómiát.

Ez volt az egész! Szó sem volt az orosz valóság elemzéséről, az oroszországi zsidók életviszonyainak megvilágításáról: először átvették a délszláv szociáldemokrata párt határozatát, azután „helyeselték”, azután „egyhangúan elfogadták!” Így teszik fel és így „oldják meg” a bundisták a nemzeti kérdést Oroszországban...

Pedig Ausztria és Oroszország viszonyai teljesen különböznek. Ez a magyarázata annak, hogy az osztrák szociáldemokrácia, amely Brünnben (1899-ben)^o a délszláv szociáldemokrata párt határozatának szellemében fogadta el a nemzeti programot (igaz, néhány jelentéktelen módosítással), hogy úgymondjuk, egyáltalán nem orosz módra nyúl a kérdéshez és, természetesen, nem is orosz módra oldja meg azt.

^o A délszláv szociáldemokrácia Ausztria déli részén működik.

^{oo} Lásd V. Kosszovszkij. A nemzetiség kérdése. 1907. 16—17. old. (oroszul).

Mindenekelőtt nézzük a kérdés feltevését. Hogyan tesz fel a kérdést a kulturális nemzeti autonómia osztrák teoretikusai, a brünni nemzeti program és a délszláv szociáldemokrata párt határozatának magyarázóí, Springer és Bauer?

„Vajjon a nemzetiségi állam — mondja Springer — lehetséges-e és különösen, vajjon az osztrák nemzetiségek kénytelenek-e egységes államszervezetet alkotni, ez olyan előzetes kérdés, melyre itt nem adunk választ, ezt mi megoldottnak tekintjük. Aki nem ismeri el ennek lehetőségét és szükségességét, annak számára a mi fejtegetésünk tárgytalan. A mi témánk ez: minthogy ezeknek a nemzeteknek együtt kell élniök, milyen jogi formák mellett tehetik ezt *viszonylag legjobban?*” (Springer kiemelése).*

Tehát Ausztria állami integritása, mint kiindulópont. Ugyanezt mondja Bauer:

„Mindenekelőtt abból a feltevésből indulunk ki, hogy az ausztriai nemzetek megmaradnak ugyanabban az állami kötelekben, melyben most együtt élnek és azt kérdezzük, hogy a nemzetek, ezen a köteleken belül, hogyan fogják rendezni egymáshoz és az államhoz való viszonyukat.”**

Tehát ismét csak: Ausztria integritása elsősorban.

Felteheti-e így a kérdést az orosz szociáldemokrácia? Nem, nem teheti fel. És pedig azért nem teheti, mert kezdettől fogva a nemzetek önrendelkezési jogának álláspontján áll, amelynek értelmében a nemzetnek joga van elszakadni.

Még a bundista Goldblat is elismerte az oroszországi szociáldemokrácia második kongresszusán, hogy az orosz szociáldemokrácia nem mondhat le az önrendelkezés álláspontjáról. Ezt mondotta akkor Goldblat:

„Az önrendelkezési jog ellen nem lehet semilyen ellenvetést tenni. Ha valamely nemzet önállóságáért küzd, ennek nem szabad ellenszegülni. Ha Lengyelország nem akar törvényes házasságra lépni Oroszországgal, akkor nem a mi dolgunk, hogy gátoljuk ebben.”

Mindez igaz. De ebből az következik, hogy az osztrák és az orosz szociáldemokraták kiindulópontja nemcsak

* Lásd R. Springer, id. mű. 10–11. old.

** Lásd O. Bauer, id. mű. 382. old.

nem azonos, hanem ellenkezőleg, egyenesen ellentétes. Lehet-e ezek után arról a lehetőségről beszélni, hogy átvegyük az osztrákok nemzeti programját?

Tovább. Az osztrákok úgy gondolják, hogy apró reformok útján, lassú lépésben fogják megvalósítani a „nemzetiségek szabadságát“. Amikor a kulturális nemzeti autonómiát mint gyakorlati rendszabályt javasolják, egyáltalán nem számítanak gyökeres változásra, demokratikus felszabadító mozgalomra, ilyen perspektívájuk nincs. Az orosz marxisták viszont a „nemzetiségek szabadságának“ kérdését egy valószínű gyökeres változással, demokratikus felszabadító mozgalommal kötik össze, mert nincs okuk arra, hogy reformokra számítsanak. Ez pedig az Oroszországban élő nemzetek valószínű sorsát illetően lényegesen változtat a dolgon.

„Persze, kevésbé valószínű — mondja Bauer —, hogy a nemzeti autonómia egy nagy elhatározás, egy merész tett eredménye lesz. Ausztria lépésről-lépésre fog haladni a nemzeti autonómia felé... lassú fejlődési folyamatban, nehéz küzdelmek között, melyek állandóan újra és újra meg fogják bénítani a törvényhozást és a meglevő közigazgatást. Nem egy nagy törvényhozási aktus, hanem számos különálló, egyes tartományokra, egyes községekre vonatkozó törvény fogja megteremteni az új alkotmányt.“

Ugyanezt mondja Springer:

„Jól tudom — írja, — hogy ilyenfajta intézményeket (a nemzeti autonómia szerveit — *J. Szt.*) nem hoznak létre sem néhány év, sem egy évtized alatt. Csupán a porosz közigazgatásnak újjászervezése egymagában is hosszú időt vett igénybe... Poroszországnak két évtized kellett ahhoz, hogy alapvető alkotmányos berendezését végleg megállapítsa. Ne higgyék, hogy bármilyen illúzióm volna ateikintetben, hogy mennyi időbe és nehézségbe fog ez kerülni Ausztriában.“

Mindez igen határozottan hangzik. De vajjon lehet-e, hogy az orosz marxisták ne kapcsolják össze a nemzeti kérdést „merész, határozott tettekkel“? Lehet-e részleges reformokra „sok egyes törvényre“ számítaniok, mint olyan eszközre, mellyel „a nemzetiségek szabadságát“ kivívhat-

* Lásd O. Bauer, id. mű, 404. old.

** Lásd R. Springer, id. mű, 242. old.

ják? Ha ezt nem tehetik, s ha ezt nem szabad tenniök, nem világos-e ebből, hogy az osztrákok és az oroszok harci módszerei és perspektívái teljesen különbözők? Ilyen körülmények között hogyan lehet az osztrákok egyoldalú és felemás kulturális nemzeti autonómiájára szorítkozni? Vagy-vagy: vagy nem számolnak az osztrák elmélet átvételének hívei a „merész és határozott tettekkel” Oroszországban, vagy pedig számolnak ilyen tettekkel, de „nem tudják, mit cselekszenek”.

Végül, Oroszország és Ausztria teljesen különböző aktuális feladatok előtt áll, aminek folytán a nemzeti kérdés megoldásának módszere is különböző kell, hogy legyen. Ausztriában parlamentarizmus van. A mai viszonyok között, ott lehetetlen a fejlődés parlament nélkül. De Ausztriában a parlamenti élet és a törvényhozás gyakran teljesen szünetel a nemzeti pártok éles összeütközései miatt. Ez a magyarázata annak a krónikus politikai válságnak, melyben Ausztria régóta szenved. Ennélfogva ott a nemzeti kérdés a politikai élet tengelye, létkérdés. Ezért nincs mit csodálkozni azon, hogy az osztrák szociáldemokrata politikusok mindenekelőtt a nemzeti összeütközések kérdését igyekeznek így vagy úgy megoldani, persze, a már létező parlamentarizmus talaján, parlamenti módszerrel...

Másképp áll a dolog Oroszországban. Oroszországban, először is „hála istennek, nincs parlament”¹⁰. Másodszor — és ez a fő — Oroszország politikai életének tengelye nem a nemzeti, hanem az agrárkérdés. Ezért az orosz kérdésnek és ennélfogva a nemzetek „felszabadításának” sorsa Oroszországban az agrárkérdés megoldásával, vagyis a jobbágyság maradványainak megszüntetésével, vagyis az ország demokratizálásával van összekapcsolva. Ez a magyarázata annak, hogy Oroszországban a nemzeti kérdés nem önálló és nem döntő kérdés, hanem része az ország felszabadítására irányuló általános és fontosabb kérdésnek.

„Az osztrák parlament meddőségének — írja Springer — éppen az az oka, hogy a nemzeti pártokon belül minden reform

ellentéteket hoz létre, melyek e pártok egységét aláássák. A pártok vezetői ezért egyenesen kerülnek minden reformkezdeményezést. Haladás Ausztriában egyáltalán csak úgy képzelhető el, ha a nemzetek olyan visszavonhatatlan jogi pozíciókhoz jutnak, melyek felmentik őket attól, hogy állandó nemzeti harci csapatot tartanak a parlamentben és lehetővé teszik számukra, hogy gazdasági és szociális feladatokkal foglalkozzanak.”*

Ugyanezt mondja Bauer:

„A nemzeti békére elsősorban az államnak van szüksége. Az állam nem bírhatja ki, hogy a legostobább nyelvi kérdés miatt, a nemzeti határok mentén lakó, izgatott emberek minden egyes összetűzése miatt, minden új iskola miatt megbénuljon a törvényhozás.”**

Mindez érthető. De nem kevésbé érthető az is, hogy Oroszországban a nemzeti kérdés egészen másképpen áll. Nem a nemzeti, hanem az agrárkérdés dönti el Oroszországban a haladás sorsát. A nemzeti kérdés — alárendelt kérdés.

Tehát: különböző a kérdés feltevése, különbözők a perspektívák és a harci módszerek, különbözők a napi-renden álló feladatok. Nem világos-e, hogy a dolgok ilyen állása mellett csak szobatudósok, csak olyan emberek, akik tértől és időtől függetlenül „oldják meg” a nemzeti kérdést, vehetnek példát Ausztriáról és foglalkozhatnak azzal, hogy átvegyék az osztrák programot.

Ismétlem: a konkrét, történelmileg adott viszonyok, mint kiindulópont, a dialektikus kérdésfeltevés, mint egyetlen helyes kérdésfeltevés — ez a nemzeti kérdés megoldásának a kulcsa.

* Lásd R. Springer, id. mű, 29. old.

** Lásd O. Bauer, id. mű, 384. old.

IV. A KULTURALIS NEMZETI AUTONÓMIA

Fentebb az osztrák nemzeti program formális oldaláról beszéltünk, a módszertani okokról, melyek folytán az orosz marxisták nem vehetnek egyszerűen példát az osztrák szociáldemokráciáról és nem tehetik magukévá programját.

Beszéljünk most érdemben magáról a programról.

Mi tehát az osztrák szociáldemokraták nemzeti programja?

Ez a pár szó fejezi ki: kulturális nemzeti autonómia.

Ez először is azt jelenti, hogy autonómiát például nem Csehország vagy Lengyelország kap, ahol a népesség főképpen csehekől és lengyelekből áll — hanem általában a csehek és a lengyelek, függetlenül a területtől, tekintet nélkül arra, hogy Ausztriának melyik részén élnek.

Ezért hívják ezt az autonómiát *nemzeti* és nem területi autonómiának.

Ez másodszor azt jelenti, hogy az Ausztria különböző zugaiban elszórt csehek, lengyelek, németek stb. személyesen, mint különálló egyének, zárt nemzetekké szerveződnek és mint ilyenek, tagjai az osztrák államnak. Ausztria ebben az esetben nem autonóm területek, hanem a területtől függetlenül megszerveződő (konstituálódó) autonóm nemzetiségek szövetsége lesz.

Ez harmadszor azt jelenti, hogy a lengyelek, csehek stb. számára létesítendő össznemzeti intézmények nem „politikai” kérdésekkel, hanem csak „kultur”-kérdésekkel

fognak foglalkozni. A sajátképpen politikai kérdések az
összäusztriai parlamentben (Reichsrat) összpontosulnak.

Ezért hívják ezt az autonómiát még *kulturális*, kul-
turális nemzeti autonómiának is.

Íme a program szövege, melyet az osztrák szociál-
demokrácia brünni kongresszusán 1899-ben fogadott el.*

A program, miután megemlíti, hogy „Ausztriában a
nemzeti zűrzavar minden politikai haladást... megbé-
nít“, hogy „a nemzetiségi kérdés végleges rendezése...
mindenekelőtt kulturális szükséglet“, hogy ennek a kér-
désnek a rendezése „esupán egy valóban demokratikus
társadalomban lehetséges, amely az általános, egyenlő és
közvetlen választói jogon alapul“ — így folytatja:

„Ausztriában valamennyi nép *nemzeti sajátosságának*** dpo-
lása és fejlesztése csak jogegyenlőség alapján és minden egyo-
más kiküszöbölése mellett lehetséges. Ezért mindenekelőtt visz-
sza kell utasítani minden bürokratikus állami centralizmust,
valamint az egyes tartományok feudális előjogait.

Ilyen és csakis ilyen előfeltételek mellett lesz lehetséges,
hogy Ausztriában a nemzeti viszályok helyét a nemzeti rend
foglalja el és pedig a következő fő alapelvek elismerésével:

1. Ausztria a nemzetiségek demokratikus szövetségi álla-
mává alakítandó át.

2. A történelmi koronastartományok helyett nemzetileg el-
határolt önkormányzati testületek alakítandók, melyeknek tör-
vényhozásáról és közigazgatásáról általános, egyenlő és közvet-
len választójog alapján választott nemzeti kamarák gondos-
kodnak.

3. Egy- és ugyanazon nemzet valamennyi önkormányzati
területe együttesen egy nemzetileg egységes szövetséget alkot,
mely teljes autonómiával intézi nemzeti ügyeit.

4. A nemzeti kisebbségek jogait külön törvény biztosítja,
melyet a birodalmi parlament ad ki.“

* Erre a programra szavaztak a délszláv szociáldemokrata
párt képviselői is. Lásd Verhandlungen des Gesamtparteitagcs
der Sozialdemokratie in Österreich, Brünn 24—29. September,
1899. Wien 1899. XIV. és 104. old.

** M. Panjin orosz fordításában (I. Bauer könyvét Panjin
fordításában) „nacionalnyje oszobennosztji“ (nemzeti sajátossá-
gok), helyett „nacionalnyje individualizosztji“ (nemzeti indi-
vidualizációkat) ír. Panjin ezt a helyet hibásan fordította; a ré-
met szövegben nincs ez a szó „individualitás“, ott „nationale
Eigenart“ról van szó, azaz *sajátosságokról*, ami korántsem egy
és ugyanaz.

A program azzal végződik, hogy szolidaritásra hívja fel Ausztria valamennyi nemzetét.*

Nem nehéz észrevenni, hogy ebben a programban még bennmaradt a „territorializmus“ némi nyoma, de a program egészében nem egyéb, mint a nemzeti autonómia formulázása. Nem hiába fogadja elragadtatással Springer, a kulturális nemzeti autonómia első agitátora.** Bauer szintén egyetért vele, amikor a nemzeti autonómia „elméleti győzelmének“*** nevezi; csak a jobb érthetőség kedvéért azt javasolja, hogy a 4. pont helyett határozottabb formulázást adjanak, amely megállapítja annak szükségességét, hogy „a nemzeti kisebbségek minden önkormányzati területen belül, mint közjogi testületek szerveződjenek meg (konstituálódjanak)“ az iskola- és egyéb kulturális ügyek vezetésére.****

Ez az osztrák szociáldemokrácia nemzeti programja. Vizsgáljuk meg ennek tudományos alapját.

Nézzük, hogyan indokolja az osztrák szociáldemokrácia az általa hirdetett kulturális nemzeti autonómiát.

Forduljunk ennek teoretikusaihoz, Springerhez és Bauerhez.

A nemzeti autonómia kiindulópontja az a felfogás, hogy a nemzet egyének szövetsége, amely független egy meghatározott területtől.

„A nemzetiség — Springer szerint — nincs semilyen lényeges kapcsolatban a területtel: a nemzetiség személyek autonóm szövetsége.“*****

Bauer szintén mint „személyi közösségről“ beszél a nemzetről, amely nem gyakorol „kizárólagos uralmat bizonyos területen“.*****

De a nemzetet alkotó személyek nem mindig élnek tömör tömegben. Gyakran csoportokra szakadnak és ilyen-

* Lásd Verhandlungen des Gesamtparteitages, 1899.

** Lásd R. Springer, id. mű, 246–247. old.

*** Lásd O. Bauer, id. mű, 527. old.

**** Ugyanott, 558. old.

***** Lásd R. Springer, id. mű, 15. old.

***** Lásd O. Bauer, id. mű, 274. old.

formán beékelődnek idegen nemzeti szervezetekbe. A kapitalizmus különböző területekre és városokba kergeti őket kenyérkeresetre. De ezek a csoportok idegen nemzeti területeken, ahol kisebbséget alkotnak, kénytelenek eltűnni, hogy a helyi nemzeti többség korlátozza nyelvhasználatukat, iskoláikat stb. Így keletkeznek a nemzeti konfliktusok. Ezért „alkalmatlan” a területi autonómia. Springer és Bauer véleménye szerint az egyetlen kiút ebből a helyzetből az, hogy az illető nemzetiségnek az állam különböző részein elszórt kisebbségeit egy általános osztályközi nemzeti szövetséggé szervezzék meg. Véleményük szerint csak az ilyen szövetség védelmezhetné meg a nemzeti kisebbségek kulturális érdekeit, csak az ilyen szövetség tud végetvetni a nemzeti viszályoknak.

„Ebből az következik — mondja Springer, — hogy a nemzetiségeket konstituálni kell, jogokkal és felelősséggel kell felruházni...” „Igen ám, törvényt hozni könnyű, de lesz-e a törvénynek olyan hatása, amilyet várunk?” „Ha törvényt alkotunk a nemzeteknek, akkor előbb a nemzeteket kell megalkotni...” „Ha nem konstituáljuk a nemzetiségeket, akkor a nemzeti jog megteremtése és a zavarok kiküszöbölése... lehetetlen...”

Ugyanilyen szellemben beszél Bauer, amikor „a kisebbségeknek a személyi elv alapján közjogi testületekbe való konstituálását”**** mint a „munkásosztály követelését” állítja fel.

De hogyan konstituáljuk a nemzeteket? Hogyan állapítható meg, hogy ki melyik nemzethez tartozik?

„A nemzeti hozzátartozást — mondja Springer — az anyakönyv alapítja meg. Mindenki, aki egy bizonyos körzetben lakik, köteles magát a körzet valamely nemzetiségéhez tartozónak vallani.”*****

„A személyi elv — mondja Bauer — feltételezi, hogy a népesség nemzetiségek szerint oszlik meg... A nagykorú állampolgárok nemzetiségi hozzátartozásáról vonatkozó szabad nyilatkozatait alapján nemzeti katasztereket kell készíteni.”*****

* Lásd R. Springer, id. mű, 61. old.

** Ugyanott, 72. old.

*** Ugyanott, 73. old.

**** Lásd O. Bauer, id. mű, 530. old.

***** Lásd R. Springer, id. mű, 192. old.

***** Lásd O. Bauer, id. mű, 354. old.

Továbbá:

„A nemzetileg egységes körzetek összes németjei — mondja Bauer — és a kettős nemzetiségű körzetekben a nemzeti kataszterbe bevezetett németek alkotják a német nemzetet és választják a nemzeti tanácsot“.*

Ugyanezt kell mondani a csehekről, a lengyelekről stb.

Springer szerint „a nemzeti tanács a nemzet kultúrparlamentje. Feladata az alapelvek megállapítása és az eszközök megszavazása, tehát az egész nemzeti közoktatásügyről, a nemzeti irodalomról, művészetéről és tudományról való gondoskodás, akadémiák, múzeumok, képtárak, színházak stb. létesítése“.**

Ilyen a nemzet szervezete és központi intézménye.

Az osztrák szociáldemokrata párt az ilyen osztályközi intézmények megteremtésével, Bauer véleménye szerint, arra törekszik, hogy „a nemzeti kultúrát... az egész népközkincsévé tegye és ezáltal a nemzet összes tagjait egy nemzeti kultúrközösségbe tömörítse“*** (a mi kiemelésünk — J. Szt.).

Az ember azt hihetné, hogy mindez csak Ausztriára vonatkozik. De Bauer ezzel nem ért egyet. Határozottan állítja, hogy a nemzeti autonómia kötelező más államokra is, amelyek Ausztriához hasonlóan, több nemzetiségből állnak.

„A nemzetiségi államban — Bauer véleménye szerint — minden nemzet munkásosztálya a birtokos osztályok nemzeti hatalmi politikájával a nemzeti autonómia követelését szegezi szembe.“****

Aztán, a nemzetek önrendelkezését észrevétlenül nemzeti autonómiával helyettesítve, Bauer így folytatja:

„A nemzeti autonómia, a nemzetek önrendelkezése, így válik szükségszerűen a nemzetiségi államban élő összes nemzetek munkásosztályának alkotmányprogramjává.“*****

De Bauer még tovább megy. Rendületlenül hiszi, hogy az osztályközi „nemzeti szövetségek“, melyeket ő és Sprin-

* Ugyanott, 360. old.

** Lásd Springer, id. mű, 200. old.

*** Lásd O. Bauer, id. mű, 351. old.

**** Ugyanott, 323. old.

***** Ugyanott, 319. old.

ger „konstituáltak“, az eljövendő szocialista társadalomnak valamilyen mintatípusai lesznek. Mert ő tudja, hogy „a szocialista társadalmi rend... az emberiséget nemzeti-
leg elhatárolt közösségekre fogja tagolni“, * hogy a szocializmus „az emberiséget autonóm nemzeti közösségekre tagolja“, ** hogy tehát „a szocialista társadalom kétségtelenül a nemzeti személyi szövetségek és a területi testületek tarka képét fogja nyújtani“, *** hogy ennél fogva „a szocialista nemzetiségi elv a nemzeti autonómiának és a nemzeti elvnek magasabb egysége“.****

Azt hisszük, elég...

Bauer és Springer munkái így indokolják a kulturális nemzeti autonómiát.

Először is szembetűnik, hogy a nemzeti önrendelkezést teljesen érthetetlenül és teljesen indokolatlanul felcserélik a nemzeti autonómiával. Vagy — vagy: Bauer vagy nem értette meg az önrendelkezést, vagy pedig megértette, de valamilyen okból tudatosan megszűkíti. Mert kétségtelen, hogy: a) a kulturális nemzeti autonómia feltételezi a nemzetiségi állam osztatlan egészét, míg az önrendelkezés túlmegy az ilyen állami osztatlanság keretein, b) az önrendelkezés minden jogot megad, a nemzeti autonómia pedig csak „kulturális“ jogokat ad a nemzeteknek. Ez az első megjegyzés.

A második: a jövőben nagyon lehetséges a belső és külső konjunktúra olyan összefenódása, amikor egyik vagy másik nemzetiség elhatározza, hogy kilép a nemzetiségi államból, mondjuk Ausztriából; hiszen a brünni pártkongresszuson a rutén szociáldemokraták kijelentették, hogy készek népük „két részét“ egy egésszé egyesíteni.***** Mi lesz akkor a „minden nemzet proletariátusa számára szükségszerű“ nemzeti autonómiával? Mi-

* Ugyanott, 533. old.

** Ugyanott.

*** Ugyanott, 521. old.

**** Ugyanott, 520. old.

***** Lásd Verhandlungen des Gesamtparteitages zu Brünn. 1899.

lyen megoldás az, amely mechanikusan begyömöszöli a nemzeteket az állami osztatlanság Prokruszesz-ágyába?

Továbbá a nemzeti autonómia ellentmond a nemzetek egész fejlődésmenetének. Kiadja a jelszót a nemzetek megszervezésére, de vajjon lehet-e nemzeteket mesterségesen összeforrasztani, ha az élet, ha a gazdasági fejlődés egész csoportokat szakít el tőlük és különböző területeken szórja szét őket? Kétségtelen, hogy a kapitalizmus első stádiumaiban a nemzetek tömörülnek. De az is kétségtelen, hogy a kapitalizmus magasabb stádiumaiban megkezdődik a nemzetek szétszóródásának folyamata, az a folyamat, amikor számos csoport elválik a nemzettől, kenyérkereset után megy és később teljesen át is települ az állam más területeire; az áttelepültek elvesztik a régi kapcsolatokat, az új helyeken új kapcsolatokra tesznek szert, nemzedékről-nemzedékre új szokásokat, új ízlést sajátítanak el és talán új nyelvet is. Az a kérdés: lehet-e egységes nemzeti szövetségbe egyesíteni az ilyen egymástól elkülönült csoportokat? Hol van az a csodatevő abroncs, amely az egyesíthetlent egyesítené? El lehet-e képzelni, hogy a balti és a délkaukázusi németek „egy nemzetbe tömöríthetők”? De ha mindez elképzelhetetlen és lehetetlen, akkor miben különbözik a nemzeti autonómia azoknak a régi nacionalistáknak utópiájától, akik visszafelé akarták forgatni a történelem kerekét?

De a nemzet egysége nemcsak a széttelépülés miatt esik szét. Szétesik belülről is, az osztályharc kiéleződése következtében. A kapitalizmus első stádiumaiban még beszélhetünk a proletariátus és a burzsoázia „kulturális közösségéről”. De a nagyipar fejlődésével és az osztályharc kiéleződésével a „közösség” olvadni kezd. Nem beszélhetünk komolyan a nemzet „kulturális közösségéről”, amikor egy és ugyanazon nemzet munkáltatói és munkásai már nem értik meg egymást. Milyen „sorsközösségről” lehet szó, ha a burzsoázia szomjazza a háborút, a proletariátus pedig „hadat üzen a háborúnak”? Lehet-e ilyen ellentétes elemekből egységes osztályközi nemzeti szövetséget szervezni? Lehet-e ezek után a „nemzet minden tagjának nem-

zeti kultúrközösségbe való tömörüléséről" beszélni? Nem világos-e mindebből, hogy a nemzeti autonómia ellentmond az osztályharc egész menetének?

De tegyük fel egy pillanatra, hogy ez a jelszó: „szervezz nemzetet” — megvalósítható jelszó. Azokat a polgári nacionalista parlamenti képviselőket, akik nemzetet akarnak „szervezni”, hogy több szavazatot kapjanak, még meg lehet érteni. De mióta foglalkoznak a szociáldemokraták nemzetek „szervezésével”, nemzetek „konstituálásával”, nemzetek „alkotásával”?

Milyen szociáldemokraták azok, akik az osztályharc legnagyobb kiéleződésének korszakában osztályközi nemzeti szövetségeket szerveznek? Mindeddig az osztrák szociáldemokráciának — éppúgy, mint valamennyi többi szociáldemokráciának az az egy feladata volt, hogy megszervezze a proletariátust. De ez a feladat nyilván „elavult”. Springer és Bauer most „új”, érdekesebb feladatot tűznek ki: nemzeteket kell „alkotni”, „szervezni”.

Egyébként a logika kötelez: aki elfogadta a nemzeti autonómiát, annak vállalnia kell ezt az „új” feladatot is, de aki ezt vállalja, az elhagyja az osztályálláspontot, rátér a nacionalizmus útjára.

Springer és Bauer kulturális nemzeti autonómiája nem egyéb, mint a nacionalizmus finomított válfaja.

És egyáltalán nem véletlen, hogy az osztrák szociáldemokraták nemzeti programja „a népek nemzeti sajátosságainak ápolására és fejlesztésére” kötelez. Képzeljük csak el: „még kell őrizni” a délkaukázusi tatárok olyan „nemzeti sajátosságát”, mint az önkorbácsolás a „Sach-szej-Vachszej” ünnepén! „Fejlesszük” a grúzoknak olyan „nemzeti sajátosságait”, mint a „vérbosszú”!...

Ilyen pontnak nyilvánvalóan polgári-nacionalista programban van a helye és ha belekerült az osztrák szociáldemokraták programjába, akkor ez azért van, mert a nemzeti autonómia megtűri az ilyen pontokat, nincs ellentmondásban velük.

* Lásd O. Bauer, id. mű, 531. old.

De ha a nemzeti autonómia alkalmatlan a jelen számára, akkor még alkalmatlanabb a jövő, a szocialista társadalom számára.

Bauer jóslatát, hogy „az emberiség nemzetileg elhatárolt közösségekre” fog tagolódni,* megcáfolja a modern emberiség fejlődésének egész menete. A nemzeti válaszfalak nem szilárdulnak, hanem összeomlanak és szétesnek.

Márx még a negyvenes években mondotta, hogy „a népek nemzeti elkülönültsége és ellentéte mindinkább eltűnik”, hogy „a proletariátus uralma még inkább eltűnteti majd őket”. Az emberiség további fejlődése, a kapitalista termelés gigászi növekedésével, a nemzetiségek össze-vissza keverésével és az embereknek mind nagyobb területeken való egyesítésével — határozottan megerősíti Márx gondolatát.

Bauer úgy kívánja feltüntetni a szocialista társadalmat, mint „nemzeti személyi szövetségek és területi testületek tarka képét”; ez a kívánság nem egyéb, mint félénk kísérlet a szocializmus marxi elgondolásának Bakunin reformált elgondolásával való helyettesítésére. A szocializmus története azt mutatja, hogy minden ilyen kísérlet magában hordja az elkerülhetetlen csőd elemeit.

Nem is szólva holmi „szocialista nemzetiségi elvről”, amelyet Bauer magasztal és amely, nézetünk szerint, nem más, mint az osztályharc szocialista elvének helyettesítése a burzsoá „nemzetiségi elvvel”. Ha a nemzeti autonómia ilyen kétes elvből indul ki, el kell ismerni, hogy csak kárt okozhat a munkásmozgalomnak.

Igaz, ez a nacionalizmus nem olyan átlátszó, mert szocialista frázisokkal ügyesen eltakarják, de éppen ezért annál ártalmasabb a proletariátusra. A nyílt nacionalizmussal mindig el lehet bánni: azon nem nehéz keresztülmátni. Sokkal nehezebb a leplezett és álarcában felismerhetetlen nacionalizmussal harcolni. Ha ez a szocializmus páncélját viseli: kevésbé sebezhető és szívósabb. A munkások között pedig megmérgezi a légkört, mert különböző nem-

* Lásd e fejezet elején.

zetiségű munkások kölcsönös bizalmatlanságának és elkülönülésének ártalmas eszméit terjeszti.

De ezzel még nem merül ki a nemzeti autonómia ártalmassága. Nemcsak a nemzetek elkülönülése számára készíti e.ó a talajt, hanem az egységes munkásmozgalom szétforgácsolása számára is. A nemzeti autonómia eszméje megteremti a pszichológiai előfeltételeket arra, hogy az egységes munkáspárt különálló, nemzetiségek szerint felépített pártokra szakadjon. A párt után szétforgácsolodnak a szakszervezetek is és teljes elkülönülés áll be. Az egységes osztálymozgalom ilyenformán különálló nemzeti erekre szakad.

Ausztria, a „nemzeti autonómia“ hazája szolgáltatja e jelenség legszomorúbb példáit. A valamikor egységes osztrák szociáldemokrata párt 1897-ben (a wimbergi pártkongresszuson)¹² kezdett külön pártokká felaprózódni. A brünni kongresszus (1899) után, mely a nemzeti autonómiát elfogadta, a felaprózódás még jobban fokozódott. A vége az lett, hogy egy egységes, nemzetközi párt helyett most hat nemzeti párt van, amelyek közül a cseh szociáldemokrata párt tudni sem akar a német szociáldemokráciáról.

A pártokkal azonban összefüggnek a szakszervezetek. Ausztriában a pártokban is, a szakszervezetekben is a főmunkát ugyanazok a szociáldemokrata munkások végzik. Ezért az a veszély állt fenn, hogy a párt szeparatizmusa a szakszervezetek szeparatizmusához fog vezetni, hogy a szakszervezetekben szintén szakadás áll be. Így is történt: a szakszervezetek szintén elkülönültek egymástól nemzetiségek szerint. Sőt most nem ritkán odáig fajul a dolog, hogy a cseh munkások sztrájkterő szerepet játszanak a német munkásokkal szemben, vagy pedig községi választásokon a cseh burzsoákkal együtt lépnek fel a német munkások ellen.

Ebből látható, hogy a kulturális nemzeti autonómia nem oldja meg a nemzeti kérdést. Sőt: kiélezi és összezavarja, miközben termékeny talajt teremt a munkásmoz-

galom egységének megsemmisítésére, a munkások nemzeti-
ségek szerint való elkülönülésére, a munkások közötti sur-
lódások fokozására.

Ez a nemzeti autonómia gyümölcse.

V. A BUND, NACIONALIZMUSA ÉS SZEPARATIZMUSA

Mondottuk, hogy Bauer, aki szükségesnek tartja a csehek, lengyelek stb. nemzeti autonómiáját, mégis ellenzi a zsidók autonómiáját. Arra a kérdésre: „kell-e a munkásosztálynak autonómiát követelnie a zsidó nép számára“, Bauer azt feleli: „a nemzeti autonómia nem lehet a zsidó munkások követelése“.* Ennek oka, Bauer szerint, az, hogy „a kapitalista társadalom egyáltalán nem engedi őket (a zsidókat. — *J. Szt.*) nemzetként fennmaradni.**

Egyszóval, a zsidó nemzet megszűnik létezni, tehát nincs kinek nemzeti autonómiát követelni. A zsidók asszimilálódnak.

Nem új ez a felfogás a zsidóság, mint nemzet sorsáról. Marx már a negyvenes években¹³ mondotta ezt,** főképpen a német zsidókra vonatkozóan. Ugyanazt ismételte Kautsky 1903-ban**** az orosz zsidókra vonatkozóan. Most meg Bauer ismétli ezt az osztrák zsidókra vonatkozóan, csak azzal a különbséggel, hogy Bauer a zsidó nemzetnek nem jelenét, hanem jövőjét tagadja.

Azt, hogy a zsidók, mint nemzet, nem maradhatnak fenn, Bauer azzal magyarázza, hogy „a zsidóknak nincs zárt letelepülési területük“***** Ez a magyarázat alap-

* Lásd O. Bauer, id. mű, 379. old.

** Ugyanott, 373. old.

*** Lásd K. Marx. Zur Judenfrage. Marx—Engels Gesamtausgabe. I. rész. I. köt. 576. old.

**** Lásd K. Kautsky. Das Massaker von Kischinew und die Judenfrage. („Die Neue Zeit“ 1903. XXI. évf. 2. köt. 303. old.)

***** Lásd O. Bauer, id. mű, 373. old.

jában ugyan helyes, de nem fejezi ki az egész igazságot. Mindenekelőtt arról van szó, hogy a zsidóknak nincs olyan széles, szilárd rétege, mely a földhöz kapcsolódnék és amely összetartaná a nemzetet, nemcsak mint annak természetes váza, hanem mint „nemzeti” piac is. Az 5—6 millió orosz zsidó közül mindössze 3—4 százaléknak van valamilyen kapcsolata a mezőgazdasággal. A többi 96 százaléka a kereskedelembe, az iparba, a városi intézményekben foglalkozik és általában városokban él. Emellett szét vannak szórva egész Oroszország területén és egyetlenség kormányzóságban sincsenek többségben.

Ilyenformán a más nemzetiségű területeken nemzeti kisebbségként szétszóró zsidók, mint iparosok és kereskedők, mint szabad foglalkozást űző személyek, főként „idegen” nemzetek szolgálatában állnak és nyelv stb. szempontjából természetszerűen alkalmazkodnak az „idegen nemzetekhez”. Mindez, kapcsolatban a nemzetiségek növekvő össze-vissza keveredésével, ami a kapitalizmus fejlett formáinak sajátossága, a zsidók asszimilációjára vezet. A „települési zónák” megszüntetése csak gyorsíthatja ezt a folyamatot.

Az orosz zsidók nemzeti autonómiájának kérdése ennél fogva némileg kuriózum: autonómiát javasolnak olyan nemzet számára, melynek jövőjét tagadják és melynek létezése még bizonyításra szorul.

Mindezek ellenére a Bund ezt a furesa¹ és ingatag álláspontot foglalta el, amikor VI. kongresszusán (1905-ben) a nemzeti autonómia szellemében fogadott el „nemzeti programot”.

A Bundot két körülmény készítette erre a lépésre:

Először, az a körülmény, hogy a Bund a zsidó szociáldemokrata munkások szervezete és csakis a zsidó munkásoké. A zsidó munkások között dolgozó szociáldemokrata csoportok már 1897 előtt azt a célt tűzték maguk elé, hogy „külön zsidó munkásszervezetet” teremtsenek.* Ezt a szer-

* Lásd A nemzeti mozgalom formái stb. Szerk. Kasztelianszkij. 772. old. (oroszul).

vezetét 1897-ben meg is teremttették, midőn a Bundban egyesültek. Ez akkor történt, amikor az orosz szociáldemokrácia mint egész, ténylegesen még nem létezett. Azóta a Bund állandóan nőtt és terjedt, egyre jobban kiemelkedett az oroszországi szociáldemokrácia hétköznapijainak szürke háttéréből... De felvirradnak a kilencszázas évek. Kezdődik a munkások tömegmozgalma. Nő a lengyel szociáldemokrácia és a tömegharcba bevonja a zsidó munkásokat. Nő az oroszországi szociáldemokrácia és magához vonzza a „bundista” munkásokat. A Bund nemzeti keretei, területi alap híján, szűkké válnak. A Bund előtt ez a kérdés áll: vagy felolvad az általános nemzetközi hullámban, vagy pedig védelmezi exterritoriális szervezetkénti önálló létét. A Bund az utóbbit választja.

Igy jön létre a Bund „elmélete”, mely szerint ő „a zsidó proletariátus egyetlen képviselője”.

De ezt a furcsa „elméletet” lehetetlen csak úgy „egyszerűen” igazolni. Valamilyen „elvi” alátámasztásra, „elvi” igazolásra van szükség. Ilyen alátámasztásnak bizonyult a kulturális nemzeti autonómia. A Bund meg is ragadta, átvette az osztrák szociáldemokráciától. Ha az osztrákoknak nem lett volna ilyen programjuk, akkor a Bund kigondolta volna, hogy önálló létét „elvi alapon” igazolja.

Ilyenformán a Bund, az 1901-ben (IV. kongresszusán) történt félénk próbálkozás után, 1905-ben (VI. kongresszusán) végleg elfogadja a „nemzeti programot”.

A második körülmény — a zsidóknak az a különleges helyzete, hogy külön nemzeti kisebbségként élnek más-nemzetiségű tömör többségek egységes települési területein belül. Már beszéltünk arról, hogy ez a helyzet aláássa a zsidóknak mint nemzetnek létét, az asszimiláció útjára tereli őket. De ez objektív folyamat. Szubjektíve a zsidók fejében ez a helyzet reakciót kelt és az elé a kérdés elé állítja őket, hogyan biztosíthatnák nemzeti kisebbségi jogaikat, hogyan biztosíthatnák magukat az asszimiláció ellen. A Bund, miután a zsidó „nemzetiség” életrevalóságát hirdette, kénytelen volt a „biztosíték” álláspontjára helyezkedni. S ha erre az álláspontra helyezkedett, el kel-

lett fogadnia a nemzeti autonómiát, mert ha a Bund egyáltalán valamilyen autonómiába kapaszkodhatott, akkor az csakis a nemzeti, vagyis *kulturális nemzeti* autonómia lehetett: területi politikai autonómiáról a zsidóknál szó sem lehetett, mivel a zsidóknak nincsen meghatározott, egységes területük.

Jellemző, hogy a Bund kezdettől hangsúlyozta a nemzeti autonómiának azt a jellegét, hogy az a nemzeti kisebbségek jogainak biztosítója, a nemzet szabad fejlődésének biztosítója. Az sem véletlen, hogy az oroszországi szociáldemokrácia II. kongresszusán a Bund képviselője, Goldblat, a nemzeti autonómiát „olyan intézményekként” határozta meg, „amelyek nőkik (a nemzeteknek. — *J. Szt.*) a kulturális fejlődés teljes szabadságát biztosítják.* Ugyanilyen javaslatot tettek a Bund eszméinek hívei, a negyedik szociáldemokrata Duma-frakcióban.

Igy helyezkedett a Bund a zsidók nemzeti autonómiájának furcsa álláspontjára.

Fentebb megvizsgáltuk a nemzeti autonómiát általában. Vizsgálatunk azt mutatta, hogy a nemzeti autonómia nacionalizmusra vezet. A továbbiakban látni fogjuk, hogy a Bund is idejutott. De a Bund szemében a nemzeti autonómiának van még egy külön oldala is: a Bund az autonómiát a nemzeti kisebbségi jogok *biztosítékának* szemszögéből is nézi. Vizsgáljuk meg a kérdést erről a külön oldaláról is. Ez annál szükségesebb, mert a nemzeti kisebbségek — és nemcsak a zsidó nemzeti kisebbségek — kérdése a szociáldemokrácia számára komoly jelentőségű.

Tehát olyan „intézményekről” van szó, melyek a nemzeteknek a „kulturális fejlődés teljes szabadságát *biztosítják*” (a mi kiemelésünk — *J. Szt.*).

De milyen „intézmények” ezek, amelyek „biztosítják” stb.?

Mindenekelőtt a Springer—Bauer-féle „nemzeti tanács”, valami parlamentféle, kulturális ügyek intézésére.

De vajjon biztosíthatják-e ezek az intézmények a nem-

* Lásd a II. kongresszus jegyzőkönyvét. 176. old. (oroszul).

zet „kulturális fejlődésének teljes szabadságát”? Biztosíthatják-e bármiféle kulturális ügyek céljaira létesített parlamentek a nemzeteket a nacionalista repressziók ellen?

A Bund véleménye szerint biztosíthatják.

De a történelem az ellenkezőjét tanúsítja.

Orosz-Lengyelországnak egy időben szejmje volt, politikai szejmje és az, persze, igyekezett biztosítani a lengyelek „kulturális fejlődésének” szabadságát, de nemcsak ezt nem érte el, hanem — ellenkezőleg — maga is elbukott az oroszországi általános politikai viszonyokkal folytatott egyenlőtlen harcban.

Finnországnak régóta megvan a maga tartománygyűlése, amely szintén igyekszik megvédeni a finn nemzetiséget a „merényletektől”. De vajjon sokat sikerül-e tennie ebben az irányban — azt mindenki láthatja.

Persze, a tartománygyűlések nem egyformák és a demokratikusan szervezett finn tartománygyűléssel nem olyan könnyű elbánni, mint az arisztokratikus lengyel szejmmel. De a döntő mégse maga a tartománygyűlés, hanem az általános rend Oroszországban; ha Oroszországban ma is ugyanolyan durva ázsiai társadalompolitikai viszonyok volnának, mint a múltban, a lengyel szejm felszólításának éveiben — a finn tartománygyűlés sokkal rosszabbul járna. Ezenkívül a Finnország elleni „merényletek” politikája erősödik és nem lehet azt állítani, hogy vereséget szenvedett...

Ha így áll a dolog, régi, történelmileg kialakult intézményekkel és politikai tartománygyűlésekkel, akkor még kevésbé biztosíthatják a nemzet szabad fejlődését a zsenge tartománygyűlések, a zsenge intézmények s még hozzá olyan erőtlenek, mint a „kulturális” parlamentek.

Nilván nem az „intézményektől” függ a dolog, hanem az ország általános rendjétől. Ha az ország nem demokratizálódik, akkor a nemzetiségek „kulturális fejlődése” teljes szabadságának biztosítója sincs meg. Biztosan mondhatjuk, hogy mennél demokratikusabb az ország, annál kevesebb a „nemzetiségek szabadsága” elleni

„merénylet“, annál nagyobb a biztosíték az ilyen „merényletek“ ellen.

Oroszország félig ázsiai ország és ezért a „merényletek“ politikája ott nem ritkán a legdurvább formákat, a pogrom formáit ölti. Nem is kell beszélni arról, hogy Oroszországban a „biztosítékok“ a végső minimumra redukálódtak.

Németország már Európa, több-kevesebb politikai szabadsággal; nincs mit csodálkozni azon, hogy ott a „merényletek“ politikája sohasem ölt pogrom-formákat.

Franciaországban, persze, még több a „biztosíték“, mert Franciaország demokratikusabb Németországnál.

Svájcra már nem is beszélünk, ahol a nemzetiségek — akár kisebbségek, akár többségek — szabadon élnek, mivel Svájcban a demokrácia — bár polgári demokrácia — magas színvonalon áll.

A Bund tehát hamis úton halad, amikor azt állítja, hogy az „intézmények“ önmagukban biztosíthatják a nemzetiségek teljes kulturális fejlődését.

Azt mondhatná valaki, hogy a Bund maga is Oroszország demokratizálódását tekinti az „intézmények megteremtésének“ és a szabadság biztosítékainak előfeltételül. Ez azonban nem igaz. A „Beszámoló a Bund VIII. konferenciájáról“ azt mutatja, hogy a Bund Oroszország jelenlegi rendjének alapján, a zsidó hitközség „megreformálása“ útján szándékozik „intézményekhez“ jutni.

„A hitközség — mondotta a konferencián a Bund egyik vezető embere — a jövőben kulturális nemzeti autonómiának magjává válhat. A kulturális nemzeti autonómia a nemzet önkiszolgáltatásának formája, a nemzeti szükségletek kielégítésének formája. A hitközség formája mögött ugyanaz a tartalom rejlik. Ugyanannak a láncnak a szemei, ugyanannak a fejlődésnek a szakaszai.“

A konferencia ebből kiindulva elhatározta, hogy harcolni kell „a zsidó hitközség megreformálásáért és tör-

* Lásd Beszámoló a Bund VIII. konferenciájáról. 1911. 62. old. (oroszul).

vényhozási úton“, demokratikusan megszervezett „világi intézménnyé való átalakításáért“* (a mi kiemelésünk — *J. Szt.*).

Világos, hogy a Bund nem Oroszország demokratizálását tekinti előfeltételnek és biztosítéknak, hanem a zsidók jövődöbeli „világi intézményét“, melyhez „a zsidó hitközség reformálása“ útján, úgyszólván „törvényhozási úton“, a Dumán keresztül juthatnak.

De mi már láttuk, hogy az „intézmények“ önmagukban, anélkül, hogy az egész államban demokratikus rend uralkodna, nem szolgálhatnak „biztosítéku“.

De mégis, hogyan alakul mindez az eljövendő demokratikus rendben? Nincs-e szükség a demokráciában is külön „kulturális intézményekre, melyek biztosítéku szolgálnak“ stb.? Hogy áll a dolog e tekintetben, például, a demokratikus Svájcban? Vannak-e ott különleges kultúr-intézmények, mint amilyen a Springer-féle „nemzeti tanács“? *Nincsenek*. De nem esik-e csorba ezáltal például az ottani olasz nemzeti kisebbség kulturális érdekein? Nemigen hallunk róla. És ez érthető is: a svájci demokrácia feleslegessé tesz bármilyen külön kulturális „intézményt“, mely állítólag „biztosítéku szolgál“ és így tovább.

Tehát erőtlének a jelenben, feleslegesek a jövőben — ilyenek a kulturális nemzeti autonómia *intézményei*, ilyen a nemzeti autonómia.

Azonban még ártalmasabbá válik ez a nemzeti autonómia, ha olyan „nemzetre“ erőszakolják, melynek létezése és jövője kétséges. A nemzeti autonómia híveinek ilyen esetekben őrizniök és konzerválniök kell a „nemzet“ összes sajátosságait, nemcsak hasznos, hanem ártalmas sajátosságait is — csakhogy „megmentsék a nemzetet“ az asszimilációtól, csakhogy „megőrizték“ a nemzetet.

A Bundnak elkerülhetetlenül erre a veszedelmes útra

* Ugyanott, 83—84. old.

kellett rátérnie. És a Bund csakugyan rá is tért. Utolsó konferenciáin a „szombatról“, a „zsargonról“ stb. hozott ismert határozataira gondolunk.

A szociáldemokrácia *valamennyi nemzet számára* követeli az anyanyelv használatának jogát, de a Bund ezzel nem elégszik meg — azt követeli, hogy „különös nyomatékkal“ védjék a „*zsidó nyelv jogait*“* (a mi kiemelésünk — *J. Szt.*). Emelelt a IV. Duma választásainál „*azt (a jelöltet) részesíti előnyben, aki arra kötelezi magát, hogy védeni fogja a zsidó nyelv jogait*“.**

Nem az anyanyelv használatának *általános jogát*, hanem a zsidó nyelv, a zsargon használatának *külön jogát*! Hadd harcoljanak az egyes nemzetiségek munkásai *mindenekelőtt* a saját anyanyelvükért: a zsidók a zsidó nyelvért, a grúzok a grúz nyelvért stb. Az összes nemzetek általános jogáért folytatott harc — másodrendű dolog. Ha nem is ismeritek el minden elnyomott nemzeti-ség jogát anyanyelve használatára, de ha elismeritek a zsargon jogát, tudjátok meg: a Bund rátok fog szavazni, benneteket fog „előnyben részesíteni“.

Miben különbözik hát akkor a Bund a burzsoá nacionalistáktól?

A szociáldemokrácia a heti egynapos kötelező munkaszünetért harcol, de a Bund ezzel nem éri be; azt követeli, hogy „törvényben biztosítsák a zsidó proletariátus számára a szombat megünneplésének jogát és ne kényszerítsék arra, hogy más napot is megünnepeljen“***.

Feltehető, hogy a Bund még egy lépést tesz majd „előre“ és követelni fogja valamennyi régi zsidó ünnep megünneplésének jogát. Ha pedig a zsidó munkások, a Bund fájdalmára letettek az előítéletekről és nem óhajtanak ünnepelni, akkor a Bund a „szombat jogáért“ folytatott agitációjával emlékeztetni fogja őket a szombatra,

* Lásd Beszámoló a Bund VIII. konferenciájáról, 85. old. (oroszul).

** Lásd Beszámoló a Bund IX. konferenciájáról. 1912. 42. old. (oroszul).

*** Lásd Beszámoló a Bund VIII. konferenciájáról 83. old.

ápolni fogja bennük, hogy úgy mondjuk, a „szombat szellemét“...

Ennélfogva teljesen érthetők ama szónokok „lángoló beszédei“, akik a Bund VIII. konferenciáján „zsidó kórházak“ létesítését követelték és ezt a követelést azzal okolták meg, hogy „a beteg jobban érzi magát övéi körében“, hogy „a zsidó munkás rosszul fogja magát érezni lengyel munkások között, jól fogja magát érezni zsidó szatócsok között“.*

Megőrizni mindazt, ami zsidó, konzerválni az összes zsidó nemzeti sajátosságokat, még a proletariátus szempontjából nyilván ártalmas sajátosságokat is, elhatárolni a zsidókat mindentől, ami nem zsidó, még külön kórházakat is létesíteni — idáig süllyedt a Bund!

Plechánov elvtársnak ezerszeresen igaza volt, amikor azt mondta, hogy a Bund „a szocializmust a nacionalizmushoz“¹⁴ idomítja.¹⁵ Persze, V. Kosszovszkij és a hozzá hasonló bundisták megtehetik azt, hogy Plechánovot „demagógnak szidalmazzák** — a papír türelmes —, de azok, akik a Bund tevékenységét ismerik, könnyen megértik, hogy ezek a bátor emberek egyszerűen félnek megmondani az igazat saját magukról és a „demagógiáról“ hallatott erős kifejezések mögé rejtőznek...

Mivel azonban a Bund a nemzeti kérdésben ilyen állásponton maradt, természetes, hogy a szervezeti kérdésben is rá kellett térnie a zsidó munkások elkülönülésének, a szociáldemokrácián belüli nemzeti kúriáknak az útjára. Ez a nemzeti autonómia logikája!

És valóban, az „egyedüli képviselő“ elméletéről a Bund áttér a munkások „nemzeti elhatárolásának“ elméletére. A Bund azt követeli az oroszországi szociáldemokráciától, hogy „szervezeti felépítésében vigye keresztül a nemzetiségek egymástól való elhatárolását“***. Az „elhatárolás“ után pedig még egy lépést tesz „előre“ az „elkülönülés“ elméletéhez. Nemhiába hangoztatták a Bund

* Ugyanott, 68. old.

** Lásd „Nasa Zarjá“ 1912. 9—10. szám, 120. old.

*** Lásd Jelentés a Bund VII. kongresszusáról. 7. o. (oroszul).

VIII. konferenciáján, hogy „az elkülönülésben rejlik a nemzeti lét“.*

A szervezeti föderalizmus a bomlás és a szeparatizmus elemeit rejtí magában. A Bund a szeparatizmus felé halad. De voltaképpen nincs is más útja. Pusztá léte, mint exterritoriális szervezeté, a szeparatizmus útjára hajtja a Bundot. Nincs határczott egységes területe, „idegen“ területeken működik, míg a vele érintkező lengyel, lett és oroszországi szociáldemokrácia nemzetközi territoriális kollektívek. Ez pedig odavezet, hogy ezeknek a kollektíveknek minden növekedése „vesztiséget“ jelent a Bund számára, szűkíti működési területét. Vagy — vagy: vagy az egész oroszországi szociáldemokráciának át kell épülnie a nemzeti föderalizmus alapján — és akkor a Bundnak meglesz a lehetősége arra, hogy „biztosítsa“ magának a zsidó proletariátust; vagy pedig érvényben marad ezeknek a kollektíveknek territoriális-nemzetközi elve és akkor a Bund, a lengyel és a lett szociáldemokráciához hasonlóan átépül a nemzetköziség elve alapján.

Ez a magyarázata annak is, hogy miért követeli a Bund kezdettől fogva, hogy „az oroszországi szociáldemokráciát föderatív alapon szervezzék át“.**

1906-ban a Bund, engedve az alulról jövő egyesülési hullámnak, a középutat választotta és belépett az oroszországi szociáldemokrácia pártba. De hogyan lépett be? Míg a lengyel és lett szociáldemokraták békés együttműködés céljából léptek be, a Bund azért lépett be, hogy harcot folytasson a föderációért. A bundisták vezetője, Medem, meg is mondta akkor:

„Nem idill, hanem harc céljából lépünk be. Nincsen idill és csak „Manjilovok“¹⁶ remélhetnek ilyesmit a közel jövőben. A Bundnak tetőtől talpig felfegyverzetten kell a pártba belépnie.“***

* Lásd Beszámoló a Bund VIII. konferenciájáról. 72. old.

** Lásd A Nemzeti autonómia és az oroszországi szociáldemokrácia föderatív alapon való átszervezése kérdéséhez. A Bund kiadása, 1902. (oroszul).

*** Lásd „Nase Szlovo“¹⁷ Vólna 1906. 3. sz. 24. old.

Hiba lenne ebből Medem rosszakaratára következtetni. Nem rosszakarattal van dolgunk, hanem a Bund különleges pozíciójával, amely miatt nem tehet egyebet, mint azt, hogy a nemzetköziség elvén felépített oroszországi szociáldemokrácia ellen harcoljon. Viszont az oroszországi szociáldemokrácia elleni harcra a Bund természetesen megsértette az egység érdekeit. Végül is a dolog odáig fajul, hogy a Bund, miután megsértette az alapszabályokat és a IV. Duma választásain együtt ment a lengyel nacionalistákkal a lengyel szociáldemokraták ellen, formálisan szakít az oroszországi szociáldemokráciával.

A Bund nyilván úgy találta, hogy önállóságát a szakítással biztosíthatja legjobban.

A szervezeti „elhatárolás” „elvé” tehát szeparatizmusra és teljes szakításra vezetett.

A régi „Iszkrá”-val¹⁸ a föderalizmusról vitatkozva, a Bund valamikor ezt írta:

„Az «Iszkra» arról akar bennünket meggyőzni, hogy a Bund föderatív viszonya az oroszországi szociáldemokráciához, okvetlenül a köztük levő kapcsolat lazulására vezet. Mi nem cáfolhatjuk meg ezt a nézetet azzal, hogy az oroszországi gyakorlatra hivatkozunk; egyszerűen azért nem, mert az oroszországi szociáldemokrácia mint föderatív egyesülés nem létezik. De hivatkozhatunk az osztrák szociáldemokrácia rendkívül tanulságos tapasztalataira, mely az 1897-es pártkongresszus határozati alapján föderatív jelleget öltött.”*

Ezt 1902-ben írták.

De most 1913-ban vagyunk. Most már van oroszországi „gyakorlatunk” is és megvan „az osztrák szociáldemokrácia tapasztalata” is.

Mit jelent ez a gyakorlat és ez a tapasztalat?

Kezdjük „az osztrák szociáldemokrácia rendkívül tanulságos tapasztalatain”. Az osztrák szociáldemokrata párt 1896-ig még egységes. A csehek a londoni nemzetközi kongresszuson ebben az évben követelnek első ízben különálló képviselőket, amit meg is kapnak. 1897-ben a bécsi (wim-

* Lásd A nemzeti autonómia stb. kérdéséhez. A Bund kiadása, 1902. 17. old.

bergi) kongresszuson formálisan likvidálják az egységes pártot és helyébe hat nemzeti „szociáldemokrata csoportból” álló föderatív szövetséget alakítanak. A továbbiak során ezek a „csoportok” önálló pártokká válnak. A pártok lassanként megszakítják az egymásközötti kapcsolatot. A pártok után a parlamenti frakció is szétesik, nemzeti „klubok” alakulnak. Majd a szakszervezetek kerülnek sorra, melyek szintén felaprózódnak nemzetiségek szerint. Még a szövetkezeteket sem hagyják ki, a cseh szeparatisták felhívják a munkásokat, hogy azokat is aprózzák fel.* Arról már nem is beszélünk, hogy a szeparatista agitáció gyengíti a munkásokban a szolidaritás érzését és nem ritkán a sztrájk törés útjára tereli őket.

„Az osztrák szociáldemokrácia rendkívül tanulságos tapasztalatai” tehát a Bund ellen, a régi „Iszkra” mellett szólnak. A föderalizmus a legszemérmetlenebb szeparatizmusra, a munkásmozgalom egységének megbontására vezető az osztrák pártban.

Fentebb láttuk, hogy az „oroszországi gyakorlat” ugyanerről tanúskodik. A bundista szeparatisták a csehekhez hasonlóan szakítottak a közös, az oroszországi szociáldemokráciával. Ami a szakszervezeteket, a bundista szakszervezeteket illeti, ezeket kezdettől a nemzetiségi elv alapján szervezték meg, vagyis elszakították őket más nemzetiségek munkásaitól.

Teljes elkülönülés, teljes szakítás, ezt mutatja a föderalizmus „oroszországi gyakorlata”.

Nincs mit csodálkozni azon, hogy ez az állapot a munkásokra oly módon hat, hogy gyengíti bennük a szolidaritás érzését, demoralizálja őket és ez a demoralizáló hatás a Bundba is behatol. A munkanélküliséggel kapcsolatban a zsidó és a lengyel munkások között mind sűrűbben előforduló összeütközésekre gondolunk. A Bund IX. konferenciáján ilyen beszédek hangzottak el erre vonatkozóan:

„...A lengyel munkásokat, akik kiszorítanak bennünket, pogromhősöknek, sárgáknak tekintjük, sztrájkjaikat nem támo-

* Lásd Dokumente des Separatismus-ban idézett szavakat Vaněk brosúrájából,¹⁰ 29. old.

gatjuk, letörjük. Másodszor, a kiszorításra kiszorítással válaszolunk: ha a zsidó munkásokat nem engedik a gyárakba, mi távolbirtjuk a lengyel munkásokat a kézi munkapadoktól... *Ha ezt az ügyet nem vesszük a kezünkbe, a munkások másokat fognak követni** (a mi kiemelésünk. J. Szt.)

A bundista konferencián így beszélnek a szolidaritásról.

Lehetetlen tovább menni az „elhatárolás” és „elkülönülés” terén. A Bund elérte célját: egészen a verekedésig, a sztrájk törésig határolja el a különböző nemzetek munkáisait. Másképp ez nem is lehetséges: „ha ezt az ügyet nem vesszük a kezünkbe, a munkások másokat fognak követni”...

A munkásmozgalom züllesztése, demoralizálódás a szociáldemokrácia soraiban: idevezet a bundista föderalizmus.

Ilyenformán a kulturális nemzeti autonómia eszméje, az általa teremtetett légkör Oroszországban még ártalmasabbnak bizonyult mint Ausztriában.

* Lásd Beszámoló a Bund IX. konferenciájáról, 19. old.

VI. A KAUKÁZUSIAK, A LIKVIDATOROK KONFERENCIAJA

Fentebb beszéltünk a kaukázusi szociáldemokraták egy részének ingadozásairól, akik nem tudtak ellenállni a nacionalista „ragálynak”. Ezek az ingadozások abban nyilvánultak, hogy az említett szociáldemokraták — akármilyen furcsa is ez — a Bund nyomdokain haladtak és proklamálták a kulturális-nemzeti autonómiát.

Területi autonómiát az egész Kaukázusnak és kulturális-nemzeti autonómiát a Kaukázusban élő nemzeteknek — így formulázzák követelésüket ezek a szociáldemokraták, akik — jegyezzük meg — az orosz likvidátorokhoz tartoznak.

Hallgassuk meg elismert vezérüket, a nem ismeretlen N-t.²⁰

„Közismert dolog, hogy a Kaukázus erősen különbözik a központi kormányzóságoktól, mind népességének faji összetétele, mind területe és mezőgazdasági kultúrája szerint. Az ilyen vidék kiaknázására és anyagi fejlesztésére helyi munkatársakra van szükség, akik ismerik a helyi sajátosságokat, megszokták a helyi éghajlatot és kultúrát. A helyi terület kiaknázását célzó összes törvényeket a helyszínen kell kiadni és helyi erőknél kell azokat végrehajtani. Következésképpen a helyi kérdéseket illető törvényhozás a kaukázusi önkormányzat központi szervének hatáskörébe tartozik... Ily módon a kaukázusi központ funkciói olyan törvények kibocsátásában állanak, melyeknek célja a helyi terület gazdasági kiaknázása, a vidék anyagi felvirágoztatása.”*

Szóval a Kaukázus területi autonómiája.

* Lásd „Csveni Czhovreba”²¹ („Életünk”) c. grúz ujság 1912. 12. szám.

Ha N. némileg zavaros és összefüggéstelen megközelítéstől eltekintünk, el kell ismernünk, hogy következtetése helyes. A Kaukázusnak, tekintettel lakossága összetételének és életfeltételeinek sajátosságaira, valóban szüksége van területi autonómiára, mely az egész államra kiterjedő alkotmány keretében működne; ezt N. sem tagadja. Ezt az oroszországi szociáldemokrácia is elismerte, amikor II. kongresszusán „területi önkormányzatot” követelt „az olyan határvidékek számára, melyek életfeltételeikben és népességük összetételében a tulajdonképpeni orosz területektől különböznek”.

Amikor Martov a II. kongresszus elé terjesztette ezt a pontot, azt így indokolta: „Oroszország óriási kiterjedése és központosított kormányzatunk tapasztalatai alapján szükségesnek és célszerűnek kell tartanunk az olyan nagy egységek területi önkormányzatát, mint Finnország, Lengyelország, Litvánia és a Kaukázus.”

Ebből pedig az következik, hogy a területi önkormányzaton területi autonómiát kell érteni.

De N. tovább megy. Véleménye szerint a Kaukázus autonómiája „a kérdésnek csak az egyik oldala.”

„Mindaddig csak a helyi élet anyagi fejlesztéséről beszélünk. A vidék gazdasági fejlődését azonban nemcsak a gazdasági, hanem a szellemi, kulturális tevékenység is elősegíti...” „Kulturájában erős nemzet gazdasági tekintetben is erős...” „De a nemzetek kulturális fejlődése csak nemzeti nyelven lehetséges...” „Ezért mindazok a kérdések, melyek összefüggésben állnak az anyanyelvvel, kulturális nemzeti kérdések. Ilyenek a népművészet, a bíráskodás, az egyház, az irodalom, a művészet, a tudomány, a színházak stb. kérdései. Míg a vidék anyagi fejlődése egyesíti a nemzeteket, addig a nemzeti kulturális ügyek szétválasztják őket, minthogy minden egyes nemzetnek külön munkaterületet jelölnék ki. A működés előbbi fajtája meghatározott területtel függ össze...” „Másképp áll a dolog a kulturális nemzeti ügyekkel. Ezek az ügyek nem meghatározott területtel, hanem bizonyos meghatározott nemzet létével függnek össze. A grúz nyelv sorsa egyaránt érdekli a grúz, akárhol él is. Nagy tudátszomj volna azt mondani, hogy a grúz kultúra csak a Grúziában élő grúzokat érinti. Vegyük például az órmény egyházat. Ügyeinek intézésében a különböző helyeken és a különböző államokban élő órmények vesznek részt. Itt a terület nem játszik szerepet. Vagy például egy grúz múzeum megalapításában egyaránt érdekelték a tifliszi, a bakui, a kutaiszi, a pétervári és más grúzok. Tehát az összes kulturális nemzeti ügyek-

ben az igazgatást és a vezetésket maguknak az érdekelt nemzeteknek kell átengedni. A kaukázusi nemzetiségek kulturális nemzeti autonómiáját proklamáljuk.*

Rövidebben: mivel a kultúra nem terület, a terület pedig nem kultúra, ezért szükséges a kulturális nemzeti autonómia. Ez minden, amit N. ez utóbbi mellett fel tud hozni.

Itt nem térünk ki még egyszer a nemzeti kulturális autonómiára általában: fentebb már beszéltünk negatív jellegéről. Csak azt akarjuk még megjegyezni, hogy az általában hasznavehetetlen kulturális nemzeti autonómia a kaukázusi viszonyok szempontjából még értelmetlenség és ostobaság is.

És pedig ezért:

A kulturális nemzeti autonómia többé-kevésbé fejlett nemzetiségeket tételez fel, fejlett kultúrával, irodalommal. E feltételek nélkül ez az autonómia elveszti minden értelmét, abszurdummá válik. A Kaukázusban azonban számos olyan népcsoport él, amelynek primitív kultúrája, külön nyelve van ugyan, de nincs saját irodalma; még-hozzá átmeneti állapotban levő népcsoportok, amelyek részben asszimilálódnak, részben tovább fejlődnek. Hogyan alkalmazható ezekre a kulturális nemzeti autonómia? Mi történjék az ilyen népcsoportokkal? Miképpen lehet ezeket különálló kulturális nemzeti szövetségekbe „szervezni“, ami kétségtelenül feltétele a kulturális nemzeti autonómiának?

Mi történjék a mingrélekkel, abházokkal, adzsárokkal, szvánokkal, lezginekkel és másokkal, akiknek külön nyelvük van, de nincs saját irodalmuk? Milyen nemzetekhez kell őket számítani? Lehet-e őket nemzeti szövetségekbe „szervezni“? Milyen „kultúrügy“ körül kell őket „szervezni“?

Mi legyen az oszétekkel, akik közül a kaukázusontúli oszétek a grúzokhoz asszimilálódnak (de még korántsem asszimilálódtak), a kaukázusoninneniek pedig részben az oroszokhoz asszimilálódnak, részben tovább fejlődnek és

* Ugyanott.

saját irodalmat teremtenek? Hogyan lehet őket egységes nemzeti szövetségbe „szervezni“?

Milyen nemzeti szövetséghez számítsuk az adzsárokat, akik grúz nyelven beszélnek, de török kultúrájuk van és az iszlámot vallják? Talán szervezzük meg őket *vallási alapon* a grúzoktól külön és *egyéb kulturális ügyek alapján* a grúzokkal együttesen? Hát a kobuletek? Meg az ingusok? Meg az ingilójok?

Miféle autonómia az, amely a népcsoportok egész sorát zárja ki a listából?

Nem, ez nem megoldása a nemzeti kérdésnek, ez üres fantázia gyümölcse.

De tegyük fel, ami nem tehető fel, hogy a mi N-ünk nemzeti kulturális autonómiája megvalósult. Hová, milyen eredményekre vezet ez a nemzeti kulturális autonómia? Vegyük például a kaukázusontúli tatárokat, akiknek csak minimális százaléka tud írni-olvasni, kiknek iskoláit a mindenható mullák vezetik és kultúrájukat vallásos szellem hatja át... Nem nehéz megérteni, hogy őket kulturális nemzeti szövetségbe szervezni annyit jelent mint mullákat állítani az élükre, annyit jelent mint szőröstől-bőröstől kiszolgáltatni őket a reakciós mulláknak, annyit jelent, mint a tatár tömegek szellemi gúzsbakötéséhez új bástyát építeni legádázabb ellenségei számára.

De mióta hajtja a szociáldemokrácia a reakciók malára a vizet?

A kaukázusontúli tatárokat olyan kulturális nemzeti szövetségben elhatárolni, melyben a legádázabb reakciók kötik gúzsba a tömegeket — hát csakugyan nem tudtak ennél jobbat „proklamálni“ a kaukázusi likvidátorok?...

Nem, ez nem megoldása a nemzeti kérdésnek.

A nemzeti kérdést a Kaukázusban csak abban a szellemben, csak úgy lehet megoldani, hogy *az elkészett nemzeteket és népcsoportokat bevonják a magasabb kultúra közös medrébe*. Csak ez a megoldás lehet progresszív és elfogadható a szociáldemokrácia számára. A Kaukázus területi autonómiája azért elfogadható, mert a lemaradt nemzeteket bevonja az általános kulturális fejlődés

désbe, segíti őket abban, hogy kibújjanak kisnemzeti elzárkózottságuk burkából, előrehajtja őket és megkönnyíti nekik, hogy egy magasabb kultúra jótéteményében részesedjenek. Ellenben a kulturális nemzeti autonómia egyenesen ellentétes irányban hat, mert bezárja a nemzeteket régi burkaikba, fogva tartja őket a kulturális fejlődés alacsonyabb fokán, akadályozza őket abban, hogy a kultúra magasabb fokára emelkedjenek.

A nemzeti autonómia ezáltal paralizálja a területi autonómia pozitív oldalait, semmivé teszi azokat.

Éppen ezért hasznavehetetlen az autonómiának N. által javasolt vegyes típusa, a nemzeti kulturális autonómiának a területi autonómiával való kombinációja is. Ez a természetellenes kombináció nem javít, hanem ront a dolgon, mert azonkívül, hogy feltartóztatja az elkésztett nemzetek fejlődését, a területi autonómiát még a nemzeti szövetségekbe szervezett nemzetek összeütközésének arénájává is teszi.

Ilyenformán az általában hasznavehetetlen kulturális nemzeti autonómia a Kaukázusban értelmetlen, reakciós vállalkozás lenne.

Ilyen N. és kaukázusi elvbarátai kulturális nemzeti autonómiája.

Tesznek-e a kaukázusi likvidátorok még „egy lépést előre” és követni fogják-e a Bundot a szervezeti kérdésben is — ezt majd a jövő mutatja meg. A szociáldemokrácia történetében a szervezeti föderalizmus eddig mindig megelőzte a programban követelt nemzeti autonómiát. Az osztrák szociáldemokraták már 1897 óta bevezették a szervezeti föderalizmust és csak két év múlva (1899-ben) fogadták el a nemzeti autonómiát. A bundisták először 1901-ben beszéltek kifejezetten a nemzeti autonómiáról, holott a szervezeti föderalizmust már 1897 óta gyakorolták.

A kaukázusi likvidátorok a végén, a nemzeti autonómián kezdték a dolgot. Ha tovább is a Bund nyomdokain haladnak, előzőleg le kell rombolniuk az egész mai szerve-

zeti építményt, mely még a kilencvenes évek végén az internacionalizmus alapelvein épült.

De amilyen könnyű volt elfogadni a nemzeti autonómiát, melyet a munkások még nem értenek, ugyanolyan nehéz lesz lerombolni azt az épületet, melyet a Kaukázus összes nemzetiségeinek munkásai évek során gonddal és szeretettel építettek. Csak bele kell fogni ebbe a herosztráteszi vállalkozásba s a munkások szeme kinyílik és a munkások meg fogják érteni a kulturális nemzeti autonómia nacionalista lényegét.

Míg a kaukázusiak a szokásos úton, szóbeli és irodalmi vitákkal oldják meg a nemzeti kérdést, addig a likvidátorok összoroszországi konferenciája egészen szokatlan módszert eszelt ki. Könnyű és egyszerű módszert. Halljuk csak:

„Meghallgatva a kaukázusi delegáció közlését... a nemzeti kulturális autonómia követelésének szükségességéről, a konferencia, anélkül, hogy e követelésről érdemben nyilatkoznék, megállapítja, hogy az összes nemzetiségek önrendelkezési jogát elismerő programpontnak ilyen magyarázata nem ellenkezik a program pontos értelmével.“

Tehát mindenekelőtt — „anélkül, hogy a kérdésről érdemben nyilatkoznék“, azután — „megállapítja“. Eredeti módszer...

Mit is „állapít“ meg ez az eredeti konferencia?

Azt állapítja meg, hogy a nemzeti kulturális autonómia „követelése“ „nem ellenkezik“ a nemzetek önrendelkezési jogát elismerő program „pontos értelmével“.

Vizsgáljuk meg ezt a tételt.

Az önrendelkezésről szóló pont a nemzetek jogairól szól.²² E pont szerint a nemzeteknek joguk van nemcsak autonómiára, hanem különválásra is. *Politikai* önrendelkezésről van szó. Kit akartak becsapni a likvidátorok, amikor megkísérelték, hogy a nemzeteknek ezt az egész nemzetközi szociáldemokrácia által régóta megállapított politikai önrendelkezési jogát kiforgassák?

Vagy talán szofizmával próbálnak kibújni a likvidátorok: hogy, úgymond, a kulturális nemzeti autonómia „nem ellenkezik“ a nemzetek jogaival? Azaz, hogyha valamely állam összes nemzetei megegyeznek abban, hogy a kulturális nemzeti autonómia alapján rendezkednek be, az illető nemzetek összességének ehhez teljes joga van és senki sem erőszakolhat rájuk más politikai életformát. Milyen új és milyen böles gondolat! Nem kellene-e hozzáfűzni, hogy általában szólva, a nemzeteknek joguk van eltörölni alkotmányukat és azt önkényuralommal helyettesíteni, visszatérni a régi rendhez, mert a nemzeteknek és csakis maguknak a nemzeteknek áll jogában, hogy saját sorsuk felett döntsenek. Ismételjük: ebben az értelemben sem a kulturális nemzeti autonómia, sem pedig bármilyen nemzeti reakció „nem ellenkezik“ a nemzetek jogaival.

Nem ezt akarta-e mondani a tisztelt konferencia?

Nem, nem ezt akarta mondani. A konferencia egyenesen azt mondja, hogy a kulturális nemzeti autonómia „nem ellenkezik“ — nem a nemzetek jogaival, hanem a program „*pontos értelmével*“. A programról van itt szó, nem pedig a nemzetek jogairól.

Ez érthető is. Ha valamelyik nemzet fordult volna a likvidátorok konferenciájához, akkor a konferencia egyenesen megállapíthatta volna, hogy a nemzetnek joga van kulturális nemzeti autonómiára. De a konferenciához nem egy nemzet fordult, hanem a kaukázusi szociáldemokraták — igaz, rossz szociáldemokraták, de mégis szociáldemokraták — „küldöttsége“. És nem a nemzetek jogai iránt érdeklődtek, hanem az iránt, hogy a kulturális nemzeti autonómia nem mond-e ellent a *szociáldemokrácia elveinek*, nem „ellenkezik“-e a *szociáldemokrácia* programjának „*pontos értelmével*“?

Tehát a nemzetek jogai és a szociáldemokrácia programjának „*pontos értelme*“ — nem egy és ugyanaz.

Nyilván vannak olyan követelések is, amelyek, anélkül hogy ellentétben állnának a népek jogaival, ellentétben állhatnak a program „*pontos értelmével*“.

Egy példa. A szociáldemokrácia programjában van

egy pont a vallásszabadságról. E pont szerint az emberek bármilyen csoportjának *joga van* bármilyen vallást követni: a katolikus, görögkeleti stb. vallást. A szociáldemokrácia harcolni fog minden vallási elnyomás, a görögkeletiek, a katolikusok, a protestánsok üldözése ellen. Azt jelenti-e ez, hogy a katolicizmus, a protestantizmus stb. „nem ellenkezik” a program „pontos értelmével”? Nem, nem ezt jelenti. A szociáldemokrácia mindenkor tiltakozni fog a katolicizmus és protestantizmus üldözése ellen, mindig védeni fogja a nemzeteknek azt a jogát, hogy bármilyen vallást gyakorolhassanak, de ugyanakkor, a proletariátus helyesen értelmezett érdekeiből kiindulva, agitálni fog a katolicizmus ellen is, a protestantizmus ellen is, a görögkeleti vallás ellen is, hogy győzelemre juttassa a szocialista világnézetet.

És a szociáldemokrácia ezt azért fogja tenni, mert a protestantizmus, a katolicizmus, a görögkeleti vallás stb. kétségtelenül „ellenkezik” a program „pontos értelmével”, azaz a proletariátus helyesen felfogott érdekeivel.

Ugyanezt kell mondanunk az önrendelkezésről is. A nemzeteknek joguk van arra, hogy kívánságuk szerint rendezkedjenek be, joguk van arra, hogy bármilyen nemzeti intézményt — akár káros, akár hasznos — fenntartsanak, senki sem avatkozhat be *erőszakosan* a nemzetek életébe (ehhez senkinek sincs joga!). De ez még nem jelenti azt, hogy a szociáldemokrácia nem fog harcolni, nem fog agitálni a nemzetek ártalmas intézményei, a nemzetek célszerűtlen követelései ellen. Ellenkezőleg: a szociáldemokrácia köteles ilyen agitációt folytatni és olyan értelemben hatni a nemzetek akarataira, hogy a nemzetek a proletariátus érdekeinek legjobban megfelelő formában rendezkedjenek be. Éppen ezért a szociáldemokrácia, a nemzetek önrendelkezési jogáért harcolva, egyszersmind agitálni fog, mondjuk a tatárok elszakadása ellen is, a kaukázusi nemzetek kulturális nemzeti autonómiája ellen is, mert mind az egyik, mind a másik, ha nem is áll ellentétben a nemzetek *jogaival*, mégis ellentétben áll a program „pontos értelmével”, azaz a kaukázusi proletariátus érdekeivel.

Nyilvánvaló, hogy a „nemzetek jogai” és a program „pontos értelmé” két teljesen különböző dolog. A program „pontos értelmé” a proletariátus érdekeit fejezi ki, melyeket a program tudományosan formuláz meg, a nemzetek jogai azonban bármely osztály — a burzsoázia, az arisztokrácia, a papság stb. — érdekeit is kifejezhetik, aszerint, hogy milyen ez osztályok ereje és befolyása. Ott a marxista kötelelességeiről, itt a különböző osztályokból álló nemzetek jogairól van szó. A nemzetek jogai és a szociáldemokrácia elvei ugyanúgy „ellenkezhettek” egymással, mint, mondjuk Cheops piramisa és — a likvidátorok hirhedt konferenciája. Egyszerűen összehasonlíthatatlanok.

Ebből azonban az következik, hogy a tisztelt konferencia a legmegbocsáthatatlanabb módon összezevart két teljesen különböző dolgot. Nem a nemzeti kérdés megoldása lett az eredmény, hanem az a sületlenség, hogy a nemzetek jogai és a szociáldemokrácia elvei „nem ellenkeznek” egymással, — következésképpen a nemzet minden követelése összeegyeztethető a proletariátus érdekeivel, következésképpen az önrendelkezésre törekvő nemzetnek egyetlen követelése sem „ellenkezhethet” a program „pontos értelmével”.

Nem esett meg a szívük a logikán...

Ennek a sületlenségnek a talajából nőtt ki a likvidátorok konferenciájának az a mostantól fogva hirhedt határozata, melynek értelmében a nemzeti kulturális autonómia követelése „nem ellenkezik” a program „pontos értelmével”.

De a likvidátorok konferenciája nemcsak a logika törvényeit sérti.

Azzal, hogy szentesíti a kulturális nemzeti autonómiát, megszegi az oroszországi szociáldemokrácia iránti köteletségét is. A leghatározottabban vét a program „pontos értelmé ellen”, mert tudvalevő, hogy a II. kongresszus, mely a programot elfogadta, *határozottan visszautasította* a kulturális nemzeti autonómiát. Erről a következőket mondták ezen a kongresszuson:

„Goldblat (bundista): ...Szükségesnek tartom külön intézmények létesítését, melyek biztosítanak a nemzetiségek kulturális fejlődésének szabadságát és ezért javasolom, hogy a 8. §-t a következőképp egészítsék ki: *és olyan intézmények létesítését, melyek biztosítják nekik a kulturális fejlődés teljes szabadságát*” (ez, tudvalevően, a kulturális nemzeti autonómia bundista formulázása. — J. Szt.).

Martynov rámutat arra, hogy a közös intézményeket úgy kell berendezni, hogy azok a magánérdekeket is biztosítsák. Lehetetlen valamilyen *külön* intézményt teremteni, amely biztosítaná a nemzetiség kulturális fejlődésének szabadságát.

Jegórov: A nemzetiségek kérdésében mi csupán negatív javaslatokat fogadhatunk el, azaz ellene vagyunk a nemzetiség bármilyen korlátozásának. De nekünk, mint szociáldemokratáknak, semmi közünk sincs ahhoz, hogy egyik vagy másik nemzetiség, mint ilyen, tovább fog-e fejlődni. Ez — spontán folyamat.

Kalícov: A Bund küldöttei mindig megsértődnek, ha nacionalizmusról kezdünk beszélni. Pedig az a módosítás, melyet a Bund küldötte javasolt — tisztán nacionalista jellegű. Kimondottan offenzív rendszabályokat követelnek tőlünk még a kihalóban levő nemzetiségek támogatására is.

...Végeredményben „a többség három szavazat ellenében elutasította Goldblat módosító javaslatát”.

Igy tehát világos, hogy a likvidátorok konferenciája „ellenkezett” a program „pontos értelmével”. A konferencia megsértette a programot.

A likvidátorok most igazolni próbálják magukat és a stockholmi kongresszusra hivatkoznak, amely állítólag jóváhagyta a kulturális nemzeti autonómiát. Kosszovszkij ezt írja:

„Tudvalevő, hogy a stockholmi kongresszuson elfogadott egyesség alapján a Bundnak jogában áll nemzeti programjához ragaszkodni, (amíg az általános pártkongresszus nem dönt a nemzeti kérdésben). Ez a kongresszus elismerte, hogy a nemzeti kulturális autonómia egyáltalában nem mond ellent a párt általános programjának”.

A likvidátorok próbálkozásai azonban hiábavalók. A stockholmi kongresszusnak eszéágában sem volt a Bund programját jóváhagyni — egyszerűen beleegyezett abba, hogy a kérdést ideiglenesen eldöntetlenül hagyja. A bátor Kosszovszkijnek nem volt mersze, hogy megmondja a teljes igazságot. De a tények maguk beszélnek. A tények ezek:

* Lásd „Nasa Zarja”. 1912. 9—10. sz. 120. old.

„Gálin módosító javaslatot terjeszt be: 'A nemzeti program kérdése, tekintettel arra, hogy a kongresszus nem tárgyalta, nyit: kérdés marad.' (Melle. te 50 szavazat, ellene — 32.)

Egy hang: Mit jelent az — nyit kérdés?

Elnök: Ha azt mondjuk, hogy a nemzeti kérdés nyit kérdés marad, ez azt jelenti, hogy a Bund a következő pártkongresszusig megmaradhat e kérdésben hozott határozatánál!"" (a mi kiemelésünk — J. Szt.).

Amint látjuk, a kongresszus még csak nem is „foglalkozott“ a Bund nemzeti programjának kérdésével — egyszerűen „nyitva“ hagyta a kérdést és a Bundra bízta, hogy programjának sorsa felett maga határozzon a következő általános kongresszusig. Más szóval: a stockholmi kongresszus kitért a kérdés elől és egyáltalában nem értékelte ki a kulturális nemzeti autonómiát.

A likvidátorok konferenciája viszont a leghatározottabban állást foglalt ebben a dologban, elfogadhatónak ismeri el a kulturális nemzeti autonómiát és a pártprogram nevében jóváhagyja azt.

A különbség szembeötlő.

Ilyenformán a likvidátorok konferenciája minden ravaszkodása ellenére egy lépéssel sem vitte előre a nemzeti kérdést.

Hajbókolás a Bund és a kaukázusi nacionál-likvidátorok előtt — ez minden, amire képesnek bizonyult.

* Lásd „Nase Szlovo“. 1906. 8. sz. 53. old.

VII. A NEMZETI KÉRDÉS OROSZORSZAGBAN

Hátra van még a nemzeti kérdés pozitív megoldásának a vázsgálása.

Abból indultunk ki, hogy a kérdés nem oldható meg másként, mint megbonthatatlan kapcsolatban Oroszország mai helyzetével.

Oroszország átmeneti időszakban él, amikor még nem alakult ki a „normális” „alkotmányos élet”, amikor a politikai válságot még nem oldották meg. Még viharos napoknak és „bonyodalmaknak” nézünk elébe. Ez az oka annak a mozgalomnak, a mostani és a közelgő mozgalomnak, melynek célja Oroszország teljes demokratizálása.

A nemzeti kérdést ezzel a mozgalommal kapcsolatban kell megvizsgálni.

Tehát, az ország teljes demokratizálása a nemzeti kérdés megoldásának *alapja* és előfeltétele.

A kérdés megoldásánál nemcsak a belső, hanem a külső helyzettel is számolni kell. Oroszország, Európa és Ázsia, Ausztria és Kína között fekszik. A demokratikus mozgalom növekedése Ázsiában elkerülhetetlen. Az imperializmus növekedése Európában nem véletlen. Európa azükké válik a tőke számára, mely új piacokat, olcsó munkásokat, új befektetési lehetőségeket keresve, viharosan nyomul idegen országokba. Ez azonban külső bonyodalmakra és háborúra vezet. Senki sem mondhatja, hogy a balkánháború²³ a bonyodalmak végét, nem pedig kezdetét jelenti. Ezért teljesen lehetséges a belső és külső helyzetnek olyan kombinációja, amikor Oroszország egyik vagy másik nemzetisége szükségesnek fogja látni, hogy

felvesse és eldöntse függetlenségének kérdését. És természetesen nem a marxisták dolga, hogy ilyen esetekben akadályokat gördítsenek eléjük.

Ebből azonban az következik, hogy az orosz marxistáknak el kell ismerniök a nemzetek önrendelkezési jogát.

Az *önrendelkezési jog* a nemzeti kérdés megoldásának *szükséges pontja*.

Továbbá. Mi legyen azokkal a nemzetekkel, melyek valamely oknál fogva inkább megmaradnak az ország keretén belül?

Láttuk, hogy a kulturális nemzeti autonómia hasznavehetetlen. Először is a kulturális nemzeti autonómia mesterséges és nem életképes, mert feltételezi, hogy mesterségesen egy nemzetbe venni össze olyan embereket, akiket az élet, a valóságos élet, elkülönít egymástól és szétszór az állam különböző sarkaiba. Másodszor: a kulturális nemzeti autonómia a nacionalizmus felé hajtja az embereket, mert nemzeti kúriákban való „elhatárolásuk” álláspontjára, a nemzetek „szervezésének” álláspontjára, a „nemzeti sajátosságok” „megőrzésének” és kultuszának álláspontjára vezet — ami egyáltalán nem egyeztethető össze a szociáldemokráciával. Nem véletlen, hogy a morva szeparatisták a Reichstagban, miután különváltak a német szociáldemokrata képviselőktől, a morva burzsoá képviselőkkel egyesültek, hogy úgy mondjuk egy morva „kolo”-ban.²⁴ Az se véletlen, hogy a bundista orosz szeparatisták a nacionalizmus posványába merültek és a „szombatot” és a „zsargont” dicsőítik. A Dumában még nincs bundista képviselő, de a Bund működési területén ott a klerikális és reakciós zsidó hitközség, amelynek „vezető intézményeiben” a Bund egyelőre a zsidó munkások és burzsoák között „egyesítősdit” rendez.* Lám, ilyen a kulturális nemzeti autonómia logikája.

Tehát a nemzeti autonómia nem oldja meg a kérdést.
Hol a kiút?

* Beszámoló a Bund VIII. konferenciájáról. A hitközségről szóló határozat vége.

Az egyedül helyes megoldás — a területi autonómia, az olyan, már kialakult egységek autonómiája, mint amelyen Lengyelország, Litvánia, Ukrajna, a Kaukázus stb.

A területi autonómia előnye mindenekelőtt az, hogy itt nem területnélküli fikcióval, hanem meghatározott területen élő, meghatározott népességgel van dolgunk. Ezenkívül a területi autonómia nem határolja el az embereket nemzetek szerint, nem erősíti a nemzeti válaszfalakat, hanem ellenkezőleg, ledönti azokat és egyesíti a népességet, hogy utat nyisson egy másik elhatárolásnak, az osztályok szerinti elhatárolásnak. Végül, a területi autonómia lehetővé teszi a terület természeti kincseinek legjobb kiaknázását és a termelők fejlődését a közös központ határozatainak bevárása nélkül. Olyan funkciók ezek, melyeket a kulturális nemzeti autonómia nélkülöz.

Tehát, a területi autonómia a nemzeti kérdés megoldásának szükséges pontja.

Kétségtelen, hogy egyetlen terület sem teljesen egyöntetű nemzeti szempontból, mert mindegyikbe nemzeti kisebbségek vannak beékelve. Ilyenek Lengyelországban a zsidók, Litvániában a lettek, a Kaukázusban az oroszok, Ukrajnában a lengyelek stb. Ezért attól lehet tartani, hogy a nemzeti többségek el fogják nyomni a kisebbségeket. Ilyen aggályokra azonban csak akkor van alap, ha az országban megmarad a régi rendszer. Adjatok az országnak teljes demokráciát — és az ilyen aggályok minden alapja megszűnik.

Azt javasolják, hogy a szétszórt kisebbségeket foglalják egységes nemzeti szövetségbe. De a kisebbségeknek nem mesterséges szövetségre van szükségük, hanem reális jogokra, ott, helyben. Mit adhat nekik az ilyen szövetség teljes demokratizálás nélkül? Illetve: mi szükség van nemzeti szövetségre, ha megvan a teljes demokrácia?

Mi az, ami a nemzeti kisebbséget különösképpen izgatja?

A kisebbség nem azért elégedetlen, mert hiányzik nemzeti szövetsége, hanem azért, mert nincs joga arra, hogy anyanyelvét használja. Adjatok meg neki anya-

nyelve használatának jogát — és elégedetlensége magától eltűnik.

A kisebbség nem azért elégedetlen, mert nélkülözi a mesterséges szövetséget, hanem azért, mert nincs saját nyelvű iskolája. Adjatok neki ilyen iskolát — és elégedetlenségének minden alapja megszűnik.

A kisebbség nem azért elégedetlen, mert hiányzik a nemzeti szövetsége, hanem azért, mert nincs lelkiismereti (vallási), költözködési stb. szabadsága. Adjátok meg neki ezeket a szabadságjogokat — és nem lesz elégedetlen.

Tehát: a nemzeti egyenjogúság minden formájában (a nyelv használata, iskolák stb.) a nemzeti kérdés megoldásának szükséges pontja. Ennélfogva szükség van az ország teljes demokratizálásának alapján kibocsátott s az egész államban érvényes törvényre, amely kivétel nélkül megtilt mindennemű nemzeti előjogot és megtiltja a nemzeti kisebbségek jogainak bármiféle korlátozását vagy megszorítását.

Ez és csakis ez lehet a kisebbségek jogainak tényleges, nempedig papiros biztosítéka.

Az, hogy van-e logikus kapcsolat a szervezeti föderalizmus és a kulturális nemzeti autonómia között, vitatható vagy nem vitatható. De vitathatatlan, hogy a kulturális nemzeti autonómia kedvező légkört teremt a korlátlan föderalizmus számára, amely teljes szakításba, szeparatizmusba megy át. Ha Ausztriában a csehek és Oroszországban a bundisták autonómiával kezdtek, azután áttértek a föderációra és szeparatizmussal végezték — akkor ebben kétségtelenül nagy szerepet játszott az a nacionalista légkör, amit a kulturális nemzeti autonómia természetesen terjeszt. Nem véletlen, hogy a nemzeti autonómia és a szervezeti föderáció karöltve halad. Ez érthető is. Egyik is, másik is nemzetiségek szerinti elhatárolást követel. Egyik is, másik is nemzetiségek szerinti szervezkedést tételez fel. A hasonlóság kétségtelen. Csak az a különbség, hogy a kulturális nemzeti autonómia általában a népességet, a szervezeti föderáció pedig — a szociáldemokrata munkásokat határolja el egymástól.

Tudjuk, mire vezet a munkások nemzetiségek szerinti elhatárolása. Az egységes munkáspárt szétesése, a szakszervezeteknek nemzetiségek szerinti megoszlása, a nemzeti súrlódások kiéleződése, sztrájk törés nemzeti alapon, teljes demoralizálás a szociáldemokrácia soraiban — ilyen eredményekre vezet a szervezeti föderalizmus. A szociáldemokrácia története Ausztriában és a Bund tevékenysége Oroszországban ékesszólóan bizonyítja ezt.

Egyetlen erőssége ennek — a nemzetköziség alapján való szervezkedés.

Az Oroszországban élő összes nemzetiségek munkásainak helyi tömörítése *egységes* és *osztatlan* kollektívokban, e kollektívek tömörítése *egységes* pártban — ez a feladat.

Magától értetődik, hogy a pártnak ilyen felépítése nem zárja ki, hanem feltételezi a területek széleskörű autonómiáját az egységes párt egészén belül.

A Kaukázus tapasztalata azt mutatja, hogy az ilyen szervezeti típus *célszerű*. Ha a kaukázusiak le tudták küzdeni az örmény és a tatár munkások közötti nemzeti súrlódásokat, ha sikerült megóvniuk a népességet a mézszárlás és egymásra lövöldözés veszedelmétől, ha Bakuban, a nemzeti csoportok e kaleidoszkópjában most már lehetetlenek a nemzeti összeütközések, ha a munkásokat sikerült ott bevonni egy hatalmas mozgalom egységes medrébe — akkor ebben nem utolsó szerepet játszott a kaukázusi szociáldemokrácia nemzetközi felépítése.

A szervezet típusa nemcsak a gyakorlati munkára van kihatással, hanem kitörülhetetlenül rányomja bélyegét a munkás egész szellemi életére. A munkás szervezetének életét éli, ott fejlődik és szellemi tekintetben ott kapja nevelését. Midőn szervezetét látogatja — ahol mindannyiszor más nemzetiségű elvtársaival találkozik, midőn azokkal együtt, a közös kollektív vezetése alatt közös harcot vív — akkor mélyen áthatja az a gondolat, hogy a munkások *mindenekelőtt* egy osztály családtagjai, a szocializmus egységes hadseregének tagjai. Ez pedig óriási nevelőhatással van a munkáosztály széles rétegeire.

Ezért a szervezet nemzetközi típusa az elvtársi érzés fejlesztésének iskolája, nagyszerű agitáció az internacionalizmus mellett.

Nem így áll a dolog a nemzetiségek szerint felépített szervezetekkel. Ha a munkások nemzetiségi alapon szervezkednek, nemzeti burokbba zárják be magukat, szervezeti válaszfalakkal határolják el magukat egymástól. Nem az domborodik ki, ami közös a munkásoknál, hanem az, ami megkülönbözteti őket egymástól. Ebben az esetben a munkás *mindenelőtt* nemzetének tagja: zsidó, longyel stb. Nincs mit csodálkozni azon, hogy a *nemzeti* federalizmus a szervezkedésben a nemzeti elkülönülés szellemét neveli a munkásokban.

Ezért a szervezet nemzeti típusa a nemzeti szűkkeblőség és csökönyösség iskolája.

Ilymódon két *elvileg* különböző szervezeti típus áll előttünk: a nemzetközi tömörülés típusa és az a típus, mely a munkásokat nemzetiségük szerint szervezetileg „elhatárolja“.

Azok a kísérletek, amelyek e két típus kibékítésére irányultak, mindeddig sikertelenek voltak.

Az osztrák szociáldemokráciának az 1897. évi wimbergi kongresszuson kidolgozott kibékítő szervezeti szabályzata a levegőben lóg. Az osztrák párt darabokra szakadt és ugyanez történt a szakszervezetekkel is. A „békülés“ nemcsak utópikusnak, hanem ártalmasnak is bizonyult. Strassernak igaza van, amikor azt állítja, hogy „a széparatizmus a wimbergi kongresszuson ünnepelte első diadalát“.*

Ugyanez áll Oroszországra is. A Bund federalizmusával való „megbékülés“, ami a stockholmi kongresszuson történt, teljes csőddel végződött. A Bund meghíúsította a stockholmi kompromisszumot. A Bund Stockholm után már az első naptól kezdve akadálya lett annak, hogy a munkások *egységes*, az összes nemzetiségek munkásait át-

* Lásd J. Strasser. Der Arbeiter und die Nation. Reichenberg 1912. 48. old.

3
ölölő helyi szervezetekben forrjanak össze. És a Bund makacsul folytatta széparatista taktikáját, bár az oroszországi szociáldemokrácia 1907-ben is, 1908-ban²⁵ is többször követelte az összes nemzetiségekhez tartozó munkások alulról jövő egységének megvalósítását. A Bund, amely a szervezeti nemzeti autonómiával kezdte, a valóságban áttért a föderációra, hogy teljes szakítással, széparatizmussal fejezze azt be. Midőn szakított az oroszországi szociáldemokráciával, bomlást és dezorganizációt vitt annak soraiba. Emlékezzünk például a Jagello-esetre.²⁶

Ezért a „békülékeny egyezkedés“ útját, mint utópikus és káros utat, el kell vetni.

Vagy — vagy: *vagy* a Bund föderalizmusa és akkor — az oroszországi szociáldemokráciának át kell építenie szervezeteit a munkások nemzetiségek szerinti „elhatárolása“ alapján: *vagy* a szervezet nemzetközi típusa és akkor — a Bundnak kell átépítenie szervezeteit a területi autonómia alapján, a kaukázusi, lett és lengyel szociáldemokrácia mintájára, utat nyitva a zsidó munkások és Oroszország egyéb nemzetiségeihez tartozó munkások közvetlen egyesülése számára.

Középút nincs: az elvek győznek és nem „békülnek“.

Tehát, a munkások nemzetközi tömörülésének elve —
a nemzeti kérdés megoldásának szükséges pontja.

Bécs, 1913 január

JEGYZETEK

¹ Sztálin „Marxizmus és nemzeti kérdés” c. cikkét 1912 végén és 1913 elején Bécsben írta. A cikk először 1913-ban a „Proszvjescsenijje” c. bolsevik folyóirat 3-5. számában „A nemzeti kérdés és a szociáldemokrácia” címmel K. Sztálin aláírással jelent meg. 1914-ben külön brosúrában jelent meg „Nemzeti kérdés és marxizmus” címmel a „Priboj” kiadásában (Petrográd). A belügyminiszter rendeletére a brosúrát az összes nyilvános könyvtárakból és olvasótermekből kivonták.

1920-ban Sztálin elvtárs cikkét a Nemzetiségi Népbiztosság Sztálinnak a nemzeti kérdéstről szóló „Cikkgyűjtemény”-ében (Állami kiadó, Tula) újra kiadta. Ebben a gyűjteményes kötetben előszó jelent meg „A szerzőtől”. Az előszóban Sztálin azokat a körülményeket írja le, amelyek között a „Cikkgyűjtemény”-ben foglalt cikkeket írta.

A „Marxizmus és nemzeti kérdés”-ről Sztálin ebben az előszóban ezt írta:

„... A cikk visszatükrözi a nemzeti kérdésre vonatkozó elvi vita időszakát az oroszországi szociáldemokrácia sorai-
ban, a földesúri és cári reakció korszakában, másfél évvel
az imperialista háború előtt, az oroszországi polgári demo-
kratikus forradalom fejlődésének korszakában. Két nemzet-
elmélet és ennek megfelelően két nemzeti program harcolt
akkor egymás ellen: az osztrák, melyet a Bund és a men-
sevikek támogattak és az orosz, a bolsevik elmélet. E két
áramlat jellemzését az olvasó megtalálja a cikkben. A ké-
sőbbi események, különösen az imperialista háború és
Ausztria-Magyarország szétesése különálló nemzeti álla-
mokra, szemléltetően mutatták, kinek az oldalán van az
igazság. Most, amikor Springer és Bauer ott ülnek nemzeti
programjuk romjain, aligha férhet kétség ahhoz, hogy a
történelem elítélte az osztrák iskolát. Lieg a Bund is
kénytelen volt elismerni, hogy a nemzeti-kulturális auto-
nómia követelése (vagyis az osztrák nemzeti program —
J. Szt.), amelyet a kapitalista rend kereteiben állítottak fel,
a szocialista forradalom feltételei között elveszté értelmét
(l. A Bund XII. konferenciája, 1920). A Bund nem is sejti,
hogy ezzel beismerte (véletlenül ismerte be) az osztrák
nemzeti program elméleti bázisának elvi tarthatatlanságát,
az osztrák nemzetelmélet elvi tarthatatlanságát.”

A „Marxizmus és nemzeti kérdés“-ről Lenin 1913 február második felében ezt írta *Gorkijnak*: „Nálunk egy nagyüzerről grúz nakhült és összegyűjtve az összes osztrák és egyéb anyagot, nagy cikket ír a 'Proszvjescsenije' számára". A munka megjelelése után pedig Lenin a „Szociáldemokrata" c. folyóirat 32. számában, 1913 december 28-án (15-én) „Az Oroszországi Szociáldemokrata Munkáspárt nemzeti programjáról" címmel megjelent cikkében nagyra értékeli Sztálin munkáját. Lenin rámutat az okokra, melyek ebben az időszakban a nemzeti kérdést előtérbe tolták és ezt írja: „Az elméleti marxista irodalomban az utóbbi időben a dolgok ilyen állását és a szociáldemokrácia nemzeti programjának alapjait már megvilágították (itt elsősorban Sztálin cikke emelkedik ki)". Lenin, midőn arról értesült, hogy a cikket vitásnak kívánják tekinteni, ezt határozottan ellenezte: „Természetesen mi abszolúte ellene vagyunk ennek. A cikk nagyon jó. Ez harez kérdés és a bundista csirkefogókkal szemben egy jottát sem adtunk fel elvi állásfoglalásunkból" (Marx—Engels—Lenin Intézet irattár). Röviddel J. V. Sztálin elfogatása után, 1913 márciusában, Lenin ezt írta a „Szociáldemokrata" szerkesztésének: „... A lefartóztatások súlyosan érintenek bennünket. Kobát elfogták... Kobának sikerült nagy cikket írni a nemzeti kérdésről (a 'Proszvjescsenije' három számában). Nagyszerű. Harcolni kell az igazságért a Bund és a likvidátorok separatistái és opportunistái ellen." (Marx—Engels—Lenin Intézet irattára.)

A „Marxizmus és nemzeti kérdés" bekerült Sztálin „A marxizmus és a nemzeti és gyarmati kérdés" c. cikkgyűjteményébe, amely oroszul 1934-ben jelent meg és azóta több kiadást ért meg. — 4

² **Pánizlámizmus** — a török, tatár stb. felsőrétegeknek (kánoknak, mulláknak, földesuraknak, kereskedőknek stb.) valóságos politikai ideológiája, mely a XIX. század második felében keletkezett. Az izlámot (muzulmán vallást) valló összes népek egyesítésére törekedett. A pánizlámizmushoz közel áll a **pán-türkizmus**, amely arra törekszik, hogy az összes türk muzulmán néposportokat a törökök uralma alatt egyesítse. — 6.

³ **Bund** — „Általános Zsidó Munkásszövetség Litvániában, Lengyelországban és Oroszországban", alakult 1897-ben és főleg Oroszország nyugati területeinek zsidó kézműveseit egyesítette. A Bund 1893-ban az I. kongresszuson belépett az Oroszországi Szociáldemokrata Munkáspártba. Az Oroszországi Szociáldemokrata Munkáspárt II. kongresszusán, 1903-ban, a Bund kilépett a pártból, miután a kongresszus visszautasította azt a követelést, hogy ismerjék el a Bundot a zsidó proletariátus egyetlen képviselőjének és a pártot föderatív alapon építsék fel. 1903-ban a Bund ismét belépett a pártba. A mensevikek megalkuvó nézeteit osztva a párton belüli harcokban a Bund szüntelenül a bolsevikok ellen lépett fel és ezzel állandó támogatásban részesítette a mensevikeket. Az 1917-es Októberi Szocialista Forradalom után aktívan harcolt a forradalom ellenségeinek oldalán. Elharcolt csak akkor állt el, amikor a Szovjetunióban a polgárháború a belső ellenforradalom és a külföldi beavatkozók

feletti teljes győzelemmel véget ért. 1921-ben a Bund kimondta feloszlását. — 6.

⁴ *Likvidátorok.* — Az 1905–1907-es forradalom vereségét követő reakció éveiben így nevezték azokat a menševikeket, akik megtagadták a párt forradalmi jelszavát és a proletariátus illegális forradalmi pártjának felszámolására (likvidálására) törekedtek.

Itt a likvidátoroknak 1912 augusztusban, Bécsben megtartott úgynevezett augusztusi konferenciájáról van szó, amelyen L. Trockij vezetése alatt az összes antibolsevik csoportokból egy antibolsevista blokkot akartak megszervezni. A konferencia határozatát a nemzeti kérdésben és annak bírálatát lásd — 7

⁵ *„A grúzok a reform előtti időben”* — vagyis mielőtt Grúziában eltörölték a jobbágyságot (1863–1867). — 10

⁶ *Rudolf Springer* (szül. 1870) — Karl Renner írói álneve; osztrák szociáldemokrata; az „ansztromarxisták” jobbszárnyának vezetője; 1918/19 kancellár, 1945 óta Ausztria elnöke.

⁷ *Otto Bauer* (1882–1938) — osztrák szociáldemokrata; centrista; az „ansztromarxizmus” teoretikusa. — 12

⁸ *„Csípd el és ne ereszd” módszereivel.* — A rendőri önkényt jellemző kifejezés Gleb Uszpenszkij orosz író „Őrszoba” c. elbeszéléséből, mely egy túlbuzgó rendőr jellemrajzát adja, aki minden alkalmat felhasznál, hogy „bevigye” a lakosokat a rendőr-őrszobára. — 19

⁹ Az osztrák szociáldemokrácia *brünni Parteitag*-ja (kongresszusa) 1899 szeptember 24–29-én folyt le. A kongresszusi viták a nemzeti kérdés körül forogtak. A kongresszus visszaautósította a délszláv szociáldemokrácia határozati javaslatát, amely az exterritoriális kulturális nemzeti autonómiáért szállt síkra és azt a javaslatot fogadta el, amelyet az egyesült végrehajtó választmány (központi bizottság) terjesztett elő és mely nemzeti-leg elhatárolt területek szövetségét követelte s ilyenformán kompromisszumos javaslat volt a központosított állam eszméjét védő osztrák-német szociáldemokraták és a nacionalista álláspontot elfoglaló délszláv, cseh stb. szociáldemokraták álláspontja között. A szervezeti kérdésben pedig a Brünni kongresszus a nemzeti szociáldemokrata csoportok elkülönülésének útján még tovább ment, mint a Wimbergi kongresszus (l. a 12. jegyzetet), amennyiben a párt központi vezetését is a nemzeti szociáldemokrata (német, cseh, lengyel, ruszin, [ukrán], olasz és délszláv) szervezetek végrehajtó bizottságaiból álló föderatív szervvé alakította át. — 27

¹⁰ *„Oroszországban hála istennek, nincs parlament”* — e szavakat Kokovcev cári pénzügyminiszter (később miniszterelnök) mondta az Allami Dumában, 1908 április 24-én. — 30.

¹¹ *„...még inkább eltünteti majd őket”* — E szavak Marx Károly és Engels Frigyes „Kommunista Kiáltvány”-ának II. fejezetéből („A proletárok és a kommunisták”) valók. — 40.

¹² Az osztrák szociáldemokrata párt *Bécsi kongresszusát* (melyet a szálloda után, ahol az üléseket tartották, *Wimbergi kongresszusnak* neveztek el) 1897 június 6–12 között tartották

meg. Ezen a kongresszuson az addig egységes pártot hat önálló nemzeti szociáldemokrata csoportra (német, cseh, lengyel, ruszin [ukrán], olasz és désláv csoportra) tagolták, amelyeket csak a közös kongresszus és egy közös központi bizottság egyesített.

— 41

¹³ Utalás Marx Károly „Zur Judenfrage“ („A zsidókérdésről“) c. cikkére, mely 1844-ben jelent meg a „Deutsch-Französische Jahrbücher“-ben. — 43

¹⁴ Az a mondás, hogy a bundisták és a kaukázusi szociáldemokraták „a szocializmust a nacionalizmushoz idomítják“ G. Plechánovtól ered, aki azt a „Za Partijú“ („A Pártért“) c. újság (a plechánovisták, a „mensevik párthívek“ és a békülékeny „bolsevik párthívek“ 1912–1914-ben megjelenő lapja) 1912 október 15 (2)-i 3. számában közzétett. „Még egy szakadár konferencia“ c. cikkében alkalmazta. — 51

¹⁵ Kosszovszkijnak „Megbocsáthatatlan demagógia“ címen a likvidátorok „Nasa Zariá“ c. folyóiratához (1912, 9–10. sz.) intézett leveléről van szó. Kosszovszkij ebben a levélben polemizál Plechánovnak az előbbi jegyzetben említett „Za Partijú“ 3. sz.-ban megjelent „Még egy szakadár konferencia“ c. cikkével. — 51

¹⁶ Manjilov — Gogolj orosz író „Holt lelkek“ c. regényének egyik alakja, a jószándékú, alaptalan álmodozás megtestesítője. — 52

¹⁷ „Nase Szlovo“ — legális bundista hetilap, 1906-ban jelent meg Vilnában. Összesen 9 száma jelent meg. — 52

¹⁸ „Iszkra“ — a forradalmi marxisták első oroszországi politikai újságja, melyet Lenin alapított 1903 végén. A lapot külföldön nyomtatták és Oroszországban illegálisan terjesztették. A lenini „Iszkra“ óriási történelmi szerepet töltött be azzal, hogy előkészítette az orosz proletariátus önálló politikai pártjának megalakítását. 1903 novemberében az Oroszországi Szociáldemokrata Munkáspárt II. kongresszusa után az „Iszkra“ a mensevik kezébe került és Lenin kilépett a szerkesztőségből. Ez időtől fogva beszélek a régi „Iszkráról“, mint a lenini bolsevik „Iszkrá“-ról és az új „Iszkrá“-ról, mint mensevik, opportunistá lapról. — 53

¹⁹ Karl Vanek — cseh szociáldemokrata képviselő az osztrák parlamentben és a brünni Landtagban, a brünni munkásbiztosító pénztár igazgatója, a cseh szeparatisták egyik vezetője. 1910-ben K. Vanek a „Rovnost“ („Egyenlőség“) c. folyóiratban cikksorozatot közölt „Gyámságot akarunk-e vagy szabadságot?“ címmel. E nemzeti sovinizmuktól áthatott cikksorozatot a szeparatizmus védelmének szánta. Az osztrák fém munkások szövetsége a cikkeket (amelyek külön broszúrában is megjelentek) más okmányokkal együtt a „Dokumente des Separatismus“ („A szeparatizmus okmányai“) c. gyűjteményes kötetben újra kiadta azzal a céllal, hogy megakadályozza azt a szakadást, melynek útjára Vanek. Tuszár és a cseh szeparatisták többi vezetője terelte a cseh munkásmozgalmat. — 54

²⁰ N. — Noé Zsordánia, a grúz mensevikek vezetőjének álneve, aki később Grúzia mensevik kormánya élén állott, majd pedig fehér emigráns. — 56

²² „Csveni Czhovreba” („Életünk”) — a grúz mensevikeknek 1912-ben Kutaiszban megjelent napilapja. — 56.

²³ Az OSzDMP. II. kongresszusán 1903-ban elfogadott programjának az önrendelkezésről szóló pontja így hangzott:

„9. Önrendelkezési jog az államhoz tartozó összes nemzetek számára.” — 61.

²³ Az első balkánháborúról van szó, amely 1912 októberében kezdődött egyrészt Bulgária, Szerbia, Görögország és Montenegró, másrészt Törökország között. Ez a háború, valamint a második balkánháború, mely a tegnapi szövetségesek között tört ki a zsákmány felosztása körül és Bulgária vereségével végződött, csak még jobban összebogozta az imperialista ellentétek csomóját a Balkánon és prologusa volt az imperialista világháborúnak. — 67

²⁴ Kolo — gyűrű, kör — lengyelül; parlamenti pártok egyesülése. — 68

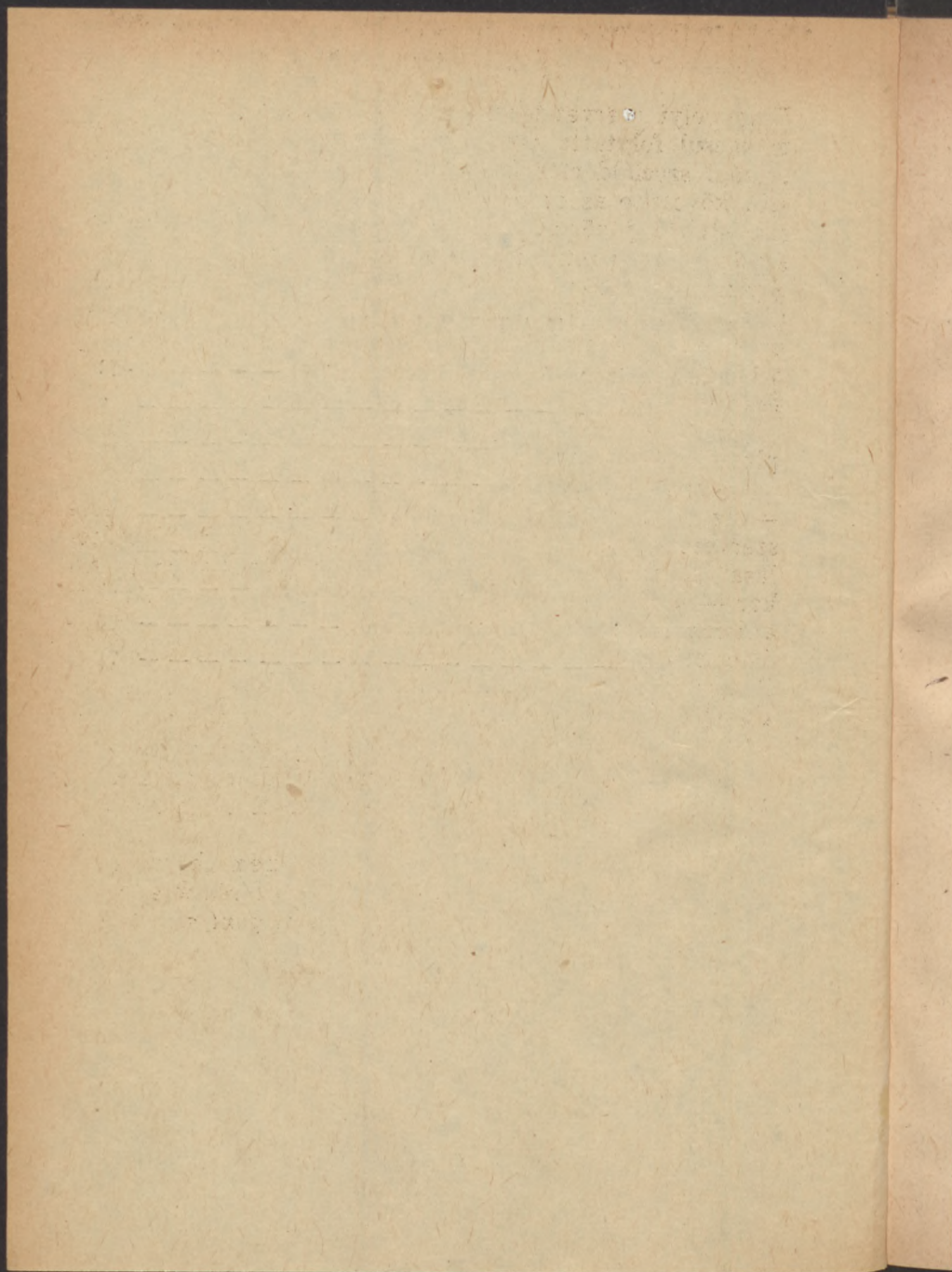
²⁵ Az OSzDMP 1907 novemberében megtartott IV. konferenciájának és az OSzDMP 1909 januárjában (régí időszámítás szerint 1903 decemberében) megtartott V. konferenciájának határozatairól van szó. — 73

²⁶ A PPSz — (Lengyel Szocialista Párt) „baloldala” egyik tagjának, Jagellónak, Varto képviselőjének a IV. Dumába való megválasztásáról van szó. Jagellót a bundisták, a PPSz és a zsidó-polgári nacionalisták blokkjának szavazataival választották meg a lengyel szociáldemokraták jelöltjével szemben. A Duma szociáldemokrata frakciója a mensevik likvidátorok 7 szavazatával a bolsevikok 6 szavazata ellenében Jagellót bevette a szociáldemokrata Duma-frakcióba. — 73

TARTALOM

SZTALIN: Marxizmus és nemzeti kérdés (1913) — — — —	5—73
I. A nemzet — — — — —	8
II. A nemzeti mozgalom — — — — —	17
III. A kérdés feltevése — — — — —	25
IV. A kulturális nemzeti autonómia — — — — —	32
V. A Bund, nacionalizmusa és szeparatizmusa — — — —	43
VI. A kaukázusiak, a likvidátorok konferenciája — — — —	56
VII. A nemzeti kérdés Oroszországban — — — — —	67
<i>Jegyzetek</i> — — — — —	74

June.

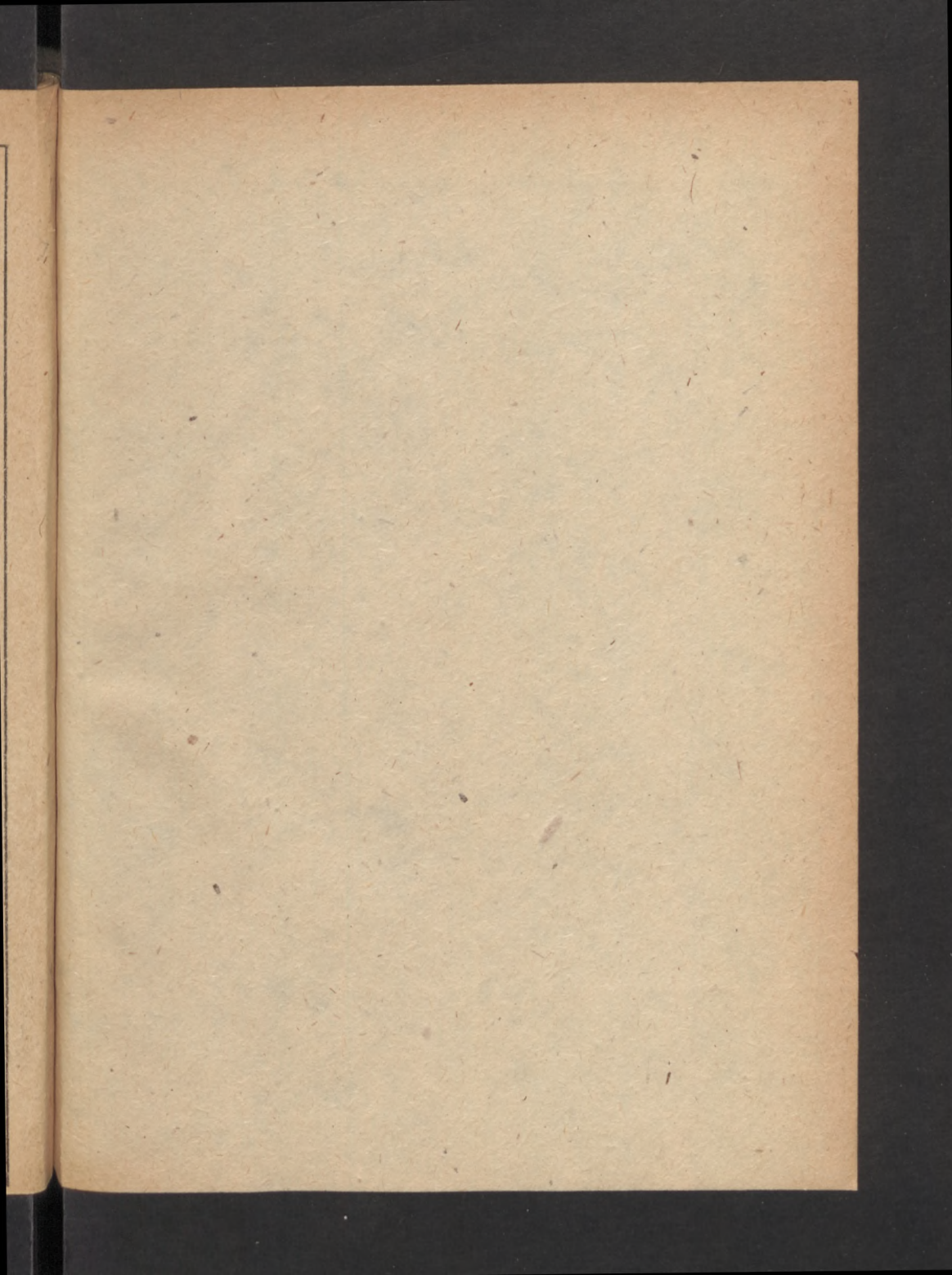
Az elméleti színvonal emeléséért!

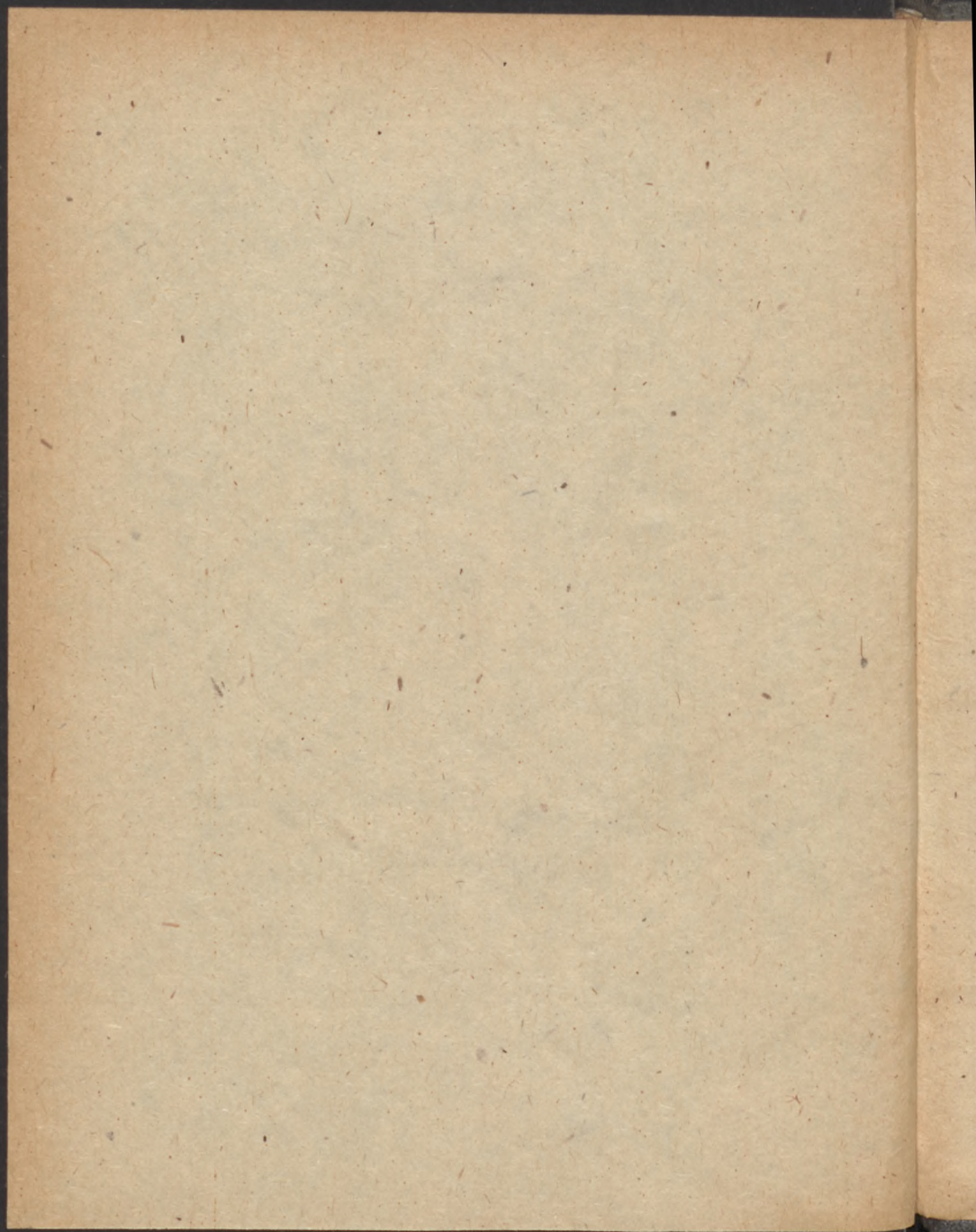
A MARXIZMUS-LENINIZMUS KIS KÖNYVTÁRA

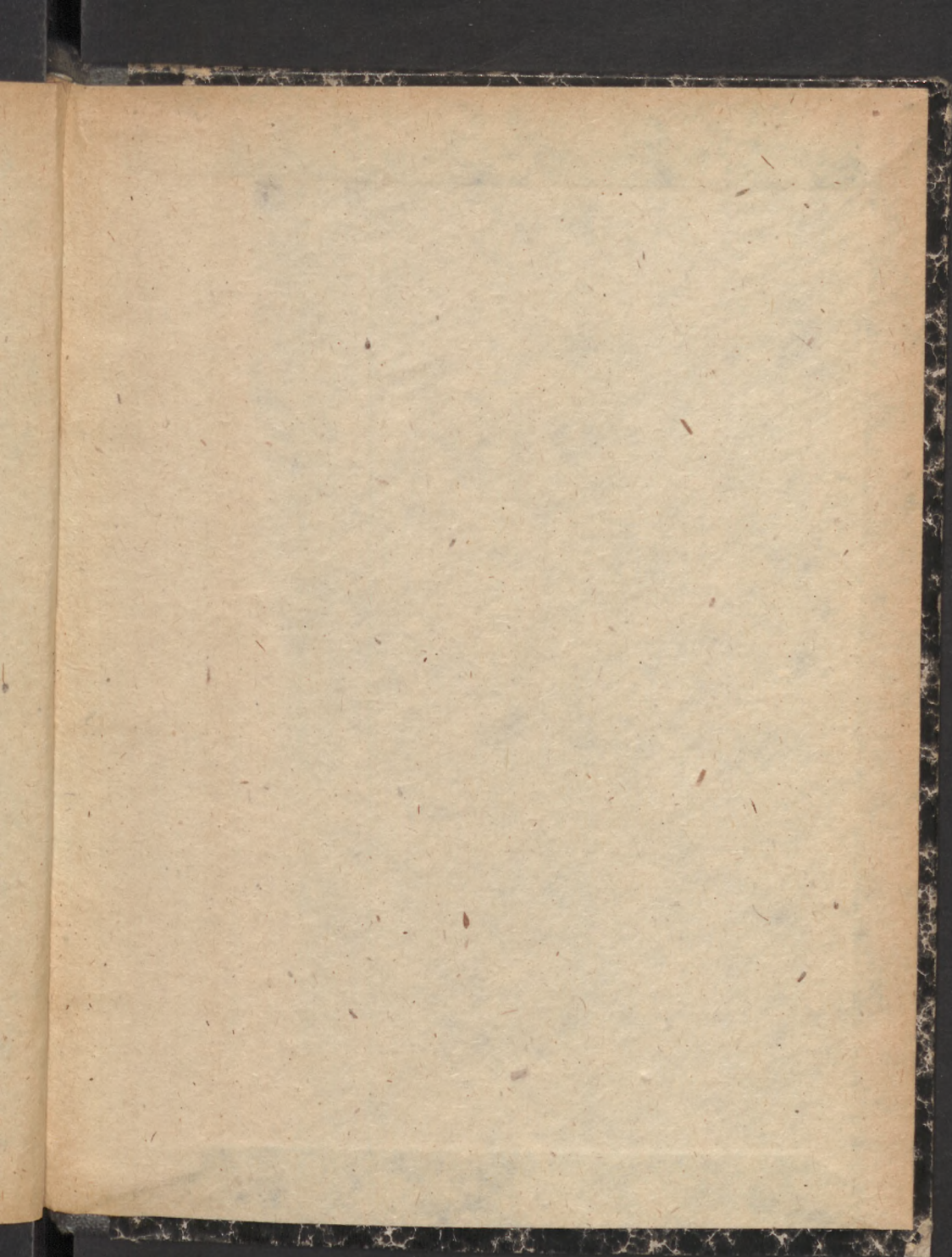
**Minden kötete a marxi-lenini elmélet egy-egy
főkérdésével ismerteti meg az olvasót**

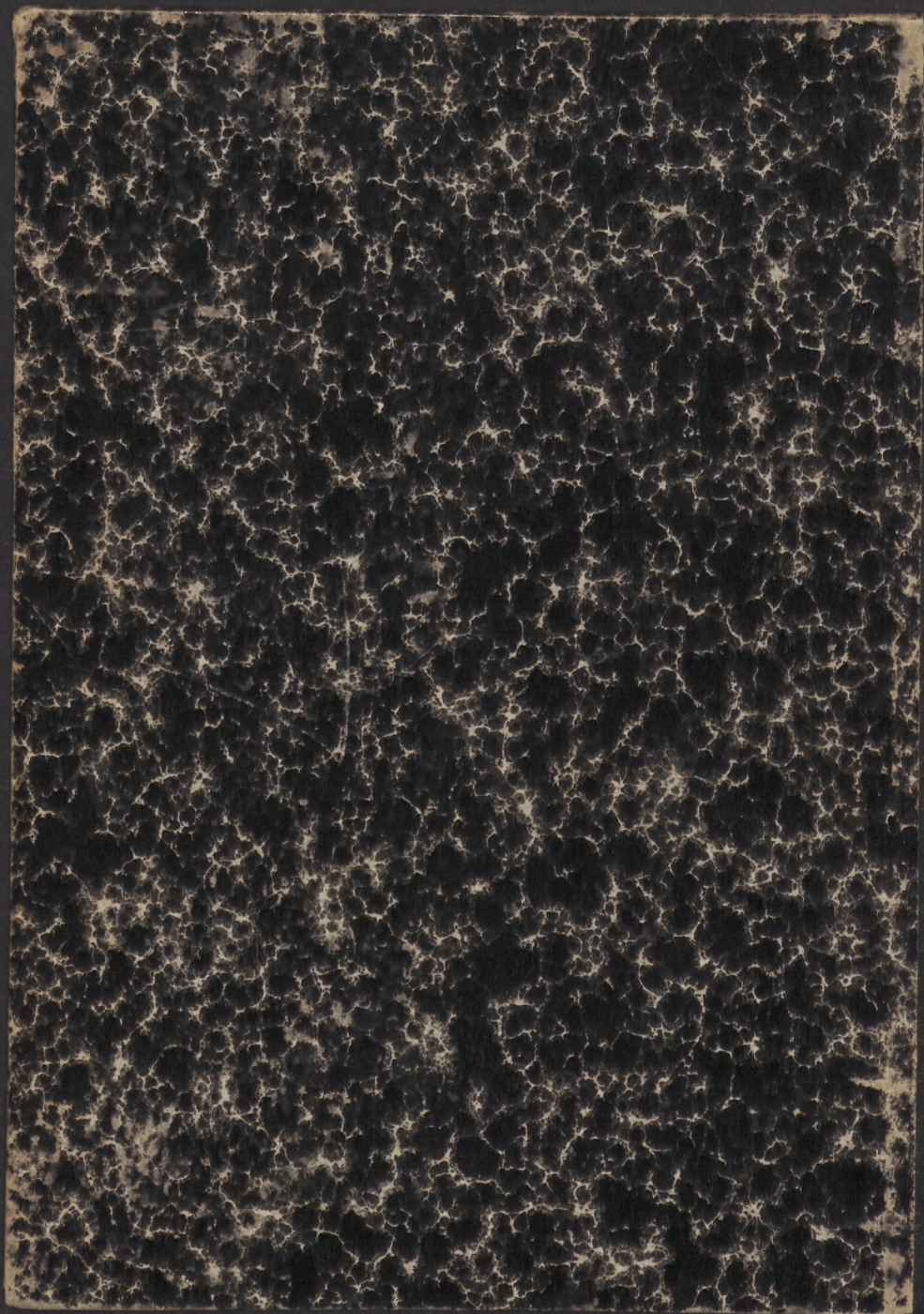
1. Lenin :	Marx Károly és Engels Frigyes — — —	Ft. 2.—
2. Engels :	A szocializmus fejlődése az utópiától a tudományig — — — — —	" 2.—
3. Engels :	Feuerbach és a klasszikus német filozófia felbomlása — — — — —	" 2.—
4. Marx :	Bérmunka és tőke — — — — —	" 2.—
5. Marx :	Bér, ár és haszon — — — — —	" 2.—
6. Marx-Engels :	A történelmi materializmusról — — —	" 2.—
7-8. Marx-Engels :	A kommunista kiáltvány — — —	" 4.—
9. Plechánov :	A materialista történelemfelfogásról — —	" 2.—
10-11. Lenin :	Kik azok a „népbarátok” és hogyan hadakoznak a szociáldemokraták ellen? — —	" 4.—
12. Plechánov :	A személyiség történelmi szerepének kérdéséhez — — — — —	" 2.—
13. Engels :	A szakszervezetekről — — — — —	" 2.—
14-15. Lenin :	A szociáldemokrácia két taktikája a demokratikus forradalomban — — —	" 4.—
16-17. Sztálin :	A leninizmus alapjai — — — — —	" 4.—
18. Sztálin :	A dialektikus és a történelmi materializmusról — — —	" 2.—
19-20. Lenin :	„Baloldaliság” — a kommunizmus gyermekbetegsége — — — — —	" 4.—
21-23. Marx :	Osztályharcok Franciaországban 1848-1850-ig — — —	" 6.—
24-25. Lenin :	Állam és forradalom — — — — —	" 4.—
26-27. Lenin :	Az imperializmus, mint a kapitalizmus legfelsőbb foka — — — — —	" 4.—
28-29. Lenin :	A proletárforradalom és a renegát Kautsky — — —	" 4.—
30-32. Lenin :	Mi a teendő? — — — — —	" 6.—
33-35. Lenin :	Egy lépés előre, két lépés hátra — — —	" 6.—
36. Sztálin :	Leninről — — — — —	" 2.—
37. Sztálin :	Marxizmus és nemzeti kérdés — — —	" 2.—
38. Lenin :	A nemzetek önrendelkezési jogáról — — —	" 2.—
39. Sztálin :	A leninizmus kérdéséhez — — — — —	" 2.—

SZIKRA KIADÁS

37